

-306-

ՊԱՆԿՐԱՏՈՎ

**ՔԱՂԱՇԽԱՏԱՆՔԻ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ**

ՊԵՏԱԿՐԱՏ

1932

ՅԵՐԵՎԱՆ

-306-

18 DEC 2017

ՊԱՆԿՐԱՏՈՎ

ՔԱՂԱՇԻԱՏԱՆՔԻ
ԱՌԱՆՋՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ

- 0 38 -

Պետերատի սպ.
Գլավխո 7160(բ)
Հրատար. № 2120
Պատվեր 773
Տիրած 3000

1-33079r

Հանձնված է արտադրութան 7/8 32 թ. Ստ. Ծ. Ե.

ԱՌԱՋԱԲԱՆ

Այս գրքի հիմքն են կազմում 1931 թ. ԿԿԲ լեռնային վարժական եքսպեդիցիաներից մեկի նյութերը: Նյութերն իրենցից ներկայացնում էին՝ եքսպեդիցիաների ժամանակ անցկացված տակտիկական պարապմունքների առանձին թեմաների վերաբերյալ հատուկ մշակումները, պլանները, թերթերի մոմպլեկտները, ամփոփումները, քաղցկեղուցադրերը, արձանագրությունները, անձնական դրանցումները և, վերջապես, տարբեր կատեգորիաների պետկազմի բազմաթիվ ուրազները:

Այդ լեռնային եքսպեդիցիան անկասկած խոշոր գործ կատարեց լեռներում մարտական գործողությունների պրոպեդանդայի ԲԳԿ բանակում հետագա ուսումնասիրության համար: Այդ եքսպեդիցիան առաջին քիչ թե չառ լրիվ և սխառեմի վերածված նյութերը տվեց լեռնային պայմաններում կուսակցական-քաղաքական աշխատանքի առանձնահատուկ թյունների հարցերի վերաբերյալ:

Սակայն պետք է նկատի ունենալ, զոր եքսպեդիցիան, թեկուզ և կապված լուրջ դժվարությունների հետ, համեմայն դեպս, չհանդիսացավ բարձրալեռնային (высокогорный): Այսպես որինակ՝ եքսպեդիցիայում չկիրառվեցին կատվիկները, կանատները, դեպի վեր սողալու համար սանդուղքները և այլն: Սմառ ժամանակն ազատեց եփպեդիցիային այն հատուկ հոգսերից և դժվարություններից, վորոնք առաջ են դալիս լեռներում ձյունային շերտում գործողությունների ժամանակ կամ ձմեռը: Կասկածից դուրս է, վոր գործողությունները (յերկարատե) լեռներում ծովի մակերևույթից 2000 մետրից էլ ավելի բարձր, կամ ավելի ցածր բարձրությունների վրա, բայց միայն ձմեռ ժամանակ, քաղաշխա-

տաճի վրա կդնեյին իրենց դրոշմը, կդնեյին մի շարք ձոր
խնդիրներ: Միանգամայն հասկանալի չէ, Վոր ամառվա կից
անցկացրած այդ լեռնային երազելիցիայի նյութերը նման
հարցերին պատասխանել չեն կարող:

Այս գրքի նպատակն է՝ վորոշել լեռնային պայմաններում
քաղաշխատանքի ամենից առաջ այն առանձնահատկություն-
ները, վորոնք համապատասխան են գործերի ուսուցման
խնդիրներին: Այս գրքի գրությունների մեծամասնությունը
հիմնականում հարապատ մնալով և՛ պատերազմական ժամա-
նակի պայմաններին, իսկական մարտական պարագայում
կպահանջեր մի շարք եյական լրացումներ (առանձնապես աշ-
խատանքը բնակչության մեջ, հիվանդների և վիրավորված-
ների բացահանումը—հիվանդանոցի և այլն):

Այս գրքում տրված է այն, ինչ առանձնահատուկ է հան-
դիսանում համեմատած կարմիր բանակում կուլքաղլուսաշ-
խատանքի ընդհանուր կողմից ընդունված գրությունների
հետ և հատուկ նշանակություն է ստանում գործերի դործո-
ղությունների ժամանակ լեռնային ուղիներով: Վոչ բոլոր
առաջադրված դրուքյունները կարող են վերջնական հա-
մարվել: Հարկավոր է հետազայում ստուգել նրանց փորձ-
նականում:

Մի քանի ընկերներ հակված են թերազնահատկելու լեռ-
նային ուղիների կողմից քաղաշխատանքի վրա դրվող առանձ-
նահատկությունները: Նրանք ուղղակի հայտարարում են—
«վոչ մի տարբերություն չկա լեռներում քաղաշխատանքի և
հարթավայրում քաղաշխատանքի միջև»: Այդպիսի ել քանի
գնում, ստիպում է այն ամբողջ փորձի լիակատար թերա-
զնահատման տրամադրությունը, վորը գոյություն ունի լեռ-
ներում քաղաշխատանքի հարցերի նկատմամբ, դաշտային
պայմաններում կիրառվող քաղաշխատանքի ձևերի ու մեթոդ-
ների մեխանիկորեն լեռները փոխադրելու տրամադրությու-
նները, մի կողմ են դնում լեռնային պայմաններում քաղաշ-
խատանքի առանձնահատկությունների ուսումնասիրությու-

նը: Վճռական պայքար պիտի մղել այդպիսի տրամադրու-
թյունների դեմ, վորովհետև նրանք առանձնապես խանգա-
րում են քաղապարտի և կուսկազմակերպությունների աշ-
խատանքը լեռնային ուսյոնների պահանջներին համեմատ վե-
րակառուցելուն:

Երազելիցիայի նյութը վերաձգվելու ժամանակ մի քա-
նի քաղաշխատողներ ակնհայտորեն ձգտում եյին լեռներում
քաղաշխատանքի առանձնահատկություններ դնել այնտեղ,
վորտեղ նրանց հետքն անգամ չկար, յերբեմն դրանով արդա-
րացնելով իրենց սեփական անչարժույթյունը, անկարողու-
թյունը: Որինակ՝ հարց եր առաջադրվում, վոր լեռնային
պայմաններում հնարավոր չէ պլանային քաղաքական աշխա-
տանք անցկացնել կարմիր բանակայինների և կրտսեր պետ-
ության կազմի հետ, վոր միանգամայն պետք է փոխել կուսակցական
լուսավորություն ցանցի աշխատանքը: Այդպիսի կարծիքը
սխալ է: Կից 1931 թ. մայիսյունները ցույց տվին, վոր քաղ-
աշխատանքի միայն մասսայական ձևերով չի կարելի ապա-
հովել քաղաքական դաստիարակության բարձր վորակը: Լեռ-
նային յերթերը, լեռնային պայմաններում տակտիկական
պարապմունքները ժամանակի նկատմամբ հաճախ յերկարա-
տե կլինեն: Այդ պատճառով միանգամայն բնական է, վոր
պետք է ոգտադործել ամենափոքր հնարավորությոնն ան-
գամ՝ պլանային պարապմունքների թեմատիկան պետք է նա-
գամ՝ պլանային պարապմունքների պլաններով:
Խտեսված լինի յերթերի, պարապմունքների պլաններով:
Դասակ խմբակի սկզբունքով քաղապարապմունքների խմբակ-
ների կազմակերպումը, հին ծառայողներին առանձին խմբա-
կում առանձնացնելով վաշտում, հեծելավաշտում, մարտկո-
ցում, միանգամայն ապահովում է քաղապարապմունքների
անցկացումը նույնիսկ վաշտի, հեծելավաշտի (եսկադրոնի),
մարտկոցի գնդից առանձին դասավորված ժամանակ: Մայրա-
հեղ դեպքում դասակի առանձին դասավորված ժամանակ
քաղապարապմունքը կարելի չէ անցկացնել ընթացիկ քաղաքա-

կանութեան հաջորդելը թե՛ հին ծառայողներին և թե՛ յերիտասարդ կարմիր բանակայիններին հետ միատեղ։ Ունկընդերներին քաղաքապետներին ինքնապատրաստութեան ղեկավարութիւնը կրտսեր հրամատարներին վրա դնելը, միանգամայն հնարավորութիւնը՝ յուրաքանչյուր կարմիր լիովին ապահովում են ինքնապատրաստութեան վերակազմի բարձր անցկացնելը։ Կրտսեր պետկազմի հետ—ինքնապատրաստութեան ղեկավարների հետ քաղաքապետներին թե՛ մաների նախորդ մշակումը կարող է լիովին բավարար կերպով կազմակերպել քաղաքի (քաղաքականի) կողմից, յերբ վաշտն առանձին է դասավորված, իսկ դասակի առանձին դասավորված ժամանակ—դասակի հրամատարի կողմից։

Լիովին աշխատունակ է նույնպես կուսակցական և կոմյերիտական լուսավորութեան ստորին ցանցը լեռնային պաշտաններում, յերբ պահպանվում է հետեյալ սկզբունքը՝ վաշտը—դա դարձողի խմբակն է։ Իսկ ինչ վերաբերում է կուսակցական լուսավորութեան բարձր ցանցի ունկընդերներին, այստեղ պետք է հաստատուն, կայուն պահանջներ դնել ղեկավարից ստացած անհատական առաջադրութեան յուրաքանչյուր աշխատանքին։

Այսպիսով քաղաքապետներին անցկացման անհատականութեան մասին և լեռնային պայմաններում զործողութիւնների ժամանակ կուսակցական լուսավորութեան ցանցի կրճատման անհրաժեշտութեան մասին կարծիքների ավելի մանրամասն վերլուծումը ցույց է տալիս նրանց իրականաբար անկարողութիւնը։

Մի քանի ընկերներ հակված են միանգամից լեռնային ունկընդ գործ գալիս ամբողջ քաղաքատանքը դարձնել «լեռնային»։ «Կուստումնասիրենք կուսծողիկերի փորձը լեռնային պայմաններում», գրում է մի քաղաքի պարզ է, վոր «լեռնային» քաղաքատանքի կողմիակից է։ Բայց չէ՞ վոր

կուսծողիկերի տարբերութիւնը լեռներում և հարթավայրերումն այն է միայն, վոր առաջին դեպքում կուստնասարնտելով սարի լանջին և լսելով ղեկուցողի ճառը, խորհրդածում է բարձրաբերձ լեռների մասին, իսկ յերկրորդ դեպքում՝ դիտում է վտակներին դաշտերի հեռուները։

Կտն ընկերներ, վորոնք կարծում են, թե լեռնային թատերաբեմում գործող գործատեքը պետք է անպայմանորեն համարվեն լեռնային ուսյոնների բնակիչներով։ Նրանք իբր թե ֆիզիկապես ավելի յեն համապատասխան այն պահանջներին, վորոնք առաջադրվում են լեռներում գործող մարտիկին։ Այդպիսի տեսակետը միանգամայն սխալ է։

Յերթա—մարտական աշխատանքի պայմաններին լեռներում կարող են հաջողութեամբ պատրաստվել բոլոր կոնտինդենտները, այց թվում և՛ քաղաքներում ու հարթութիւնների դյուղական վայրերում զորակոչվածները։

Այլեւին։ Լեռնային ունկընդում գործող զորամասերի վերապահութեանն առաջադրվող բացառիկ բարձր այն պահանջները և այն դժվարութիւնները, վոր նրանք կրում են՝ կապված լեռնային արդէլքները հաղթահարելու հետ—լեռներում գործող զորամասերը, բոտ ամենայնի, առանձնապես կարիք ունեն հեղից բարձր բանվորական խավի, թեկուզ և չունենա բնական լեռնային ունկընդութիւններ, բայց և այնպես ոժտված բարձր դասակարգային ինքնագիտակցութեամբ, մի հանգամանք, վորը կարող է հաջողութեամբ հաղթահարել լեռներում գործողութիւններին բոլոր դժվարութիւնները։ Պատրաստութեան բարձր տեմպերի և վորոշ քաղցրիչ պայմանների դեպքում, լեռներում գործող և կարմիր բանակին համար ուղեւորական կոնտինդենտներով համարվող զորամասի ուսուցումը կարելի յե կատարել նորմալ ժամկետներում, համեմատ դեպք, վոր յերկարատե ժամկետներում, քան յեթե կոնտինդենտները լինելին լեռնային ուսյոնների բնակիչներին։

Սխալվում են այն ընկերները, վորոնք լեռներում գոր-

Ծող զորամասերը լեռնային ռայոնները բնակիչներով համա-
լրեբու ոգտին արտահայտվում են՝ յեկնելով միայն այդ բնա-
կիչների բնական ունակութիւններին: Չպետք է մոռանալ,
վոր լեռնային ռայոնների մեծամասնութիւնը չունի զարգա-
ցած արդ. յունարեութիւն: Չի կարելի կարմիր բանակի զո-
րամասերը համալրել բավականաչափ զրկված բանվորական
ու կուսակցական կորիզից, յերբ այդ զորամասերը նշանակ-
վում են գործելու լեռներում, լինելու դիմացիւն ու անձ-
նագոհ աշխատանքի ընդունակ, վորպիսի զորամասերին ա-
ռաջադրվում են հատուկ բարձր պահանջներ:

Աշխատանքը լեռներում յուրաքանչյուր հրամատարից
ու կարմիր բանակայինից պահանջում է առանձնակի ֆիզի-
կական տվյալներ: Բարձր լեռնային վայրերում գործելու
համար հարկավոր են դերադանց սիրտ ու թոքեր: Այս հան-
գամանքը խնդիր է առաջադրում պարտադիր կերպով հա-
տուկ ֆիզիկական ընտրութիւն անել այն զորամասերի հա-
մար, վորոնք դասավորված են լեռնային ռայոններում՝
նորեկներին կարմիր բանակին ընդունելու ժամանակ: Թույլ
թոքեր և սիրտ ունենալու դեպքում, թեկուզ ինչպիսի բարձր
քաղաքական-բարոյական հատկութիւններ ել ունենա մար-
տիկը, հաճախ արդեւլը կհանդիսանան հանդու աշխատանքին
լեռնային պայմաններում: Նույնիսկ այն պայմաններում,
յերբ զորամասն արդեն համալրված է, անհրաժեշտ է խնամ-
քով քննութիւն կատարել այդ զորամասի անձնական կազմի,
ֆիզիկական դրութիւն, վորպեսզի մարտիկի առողջութիւն
դրութիւն վատացման հենց առաջին նշաններից միջոցներ
ձեռք առնվեն, վորպիսի առողջութիւն վատացում կարող է
առաջ գալ լեռնային լարված աշխատանքի հետեանքով:

Սխալ կլինի կարծել, վոր այս գրքում տրված բոլոր
խորհուրդներն ու ցանկութիւնները ավտոմատիկ պետք է
կիրառվեն անմիջապէս գործողութիւն ժամանակ, հենց
վոր զորամասը դուրս է գալիս պարապմունքի լեռնային

ռայոնը: Պետք է նկատի ունենալ, վոր լեռնային ռայոնները
նույնպէս չափադանց բազմապիսի յեն իրենց բնութիւնով: Այդ
ռայոններից մի քանիսը, թեև ծովի մակերեւութից բարձր են
գտնվում, բայց ունեն փխրուն լանջեր, հարմար ճանապարհ-
ներ, հեշտ հաղթահարելի արդեւլներ, և քիչ բան կա, վորով
տարբերվում են հարթավայրերից: Այդպիսի լեռնային վայ-
րերին պիտի վերադրել սարահարթները (ПЛОСКОГОРЬЯ):
Իսկ մյուս լեռնային ռայոնները, ընդհակառակը, քիչ բարձ-
րութեամբ, բայց խիստ կտրտված են ձորերով, լանջերը դիք
և դարափուլներով, յերբեմն ծածկված են խիտ անտառով,
չկան հարմար արահետներ և ճանապարհներ:

Իսկ այդ նշանակում է, վոր մի դեպքում գործողութիւն-
ների ժամանակ, նույնիսկ բավականաչափ բարձրութիւն-
ներում, քաղաշխատանքի ձևերն ու բովանդակութիւնը
կմնան հիմնականում անփոփոխ՝ համեմատած դաշտային
պայմանների հետ, և ընդհակառակը, մյուս դեպքում նույն-
իսկ ըստ յերեւույթին վոչ չատ բարձրութեան վրա, կպահանջ-
վի քաղաշխատանքի մեջ մտցնել մի շարք առանձնահատկու-
թիւններ:

Կարողանալ զուգակցել քաղաշխատանքի ընդհանուրի
կողմից ընդունված դաշտային պարագայի ձևերն ու մեթոդ-
ներն այն առանձնահատկութիւնների հետ, վորոնք քաղ-
աշխատանքի վրայ են դնում լեռնային ռեւլեֆը, լեռնային
տակտիկան և լեռնային ռայոնների ազգային-դասակարգա-
յին հոսովածքը—ահա այս է այն հիմնական սրահանջը,
վոր պետք է առաջադրվի լեռներում գործող տմեն մի զո-
րամասի քաղապարտին ու կուսկազմակերպութիւնը:

նրանց բարձր քաղաքական գիտակցականութեան և բարձր էթիկական տոկոսնութեան վրա: Չպետք է մոռանալ, վոր կուսակցականների և կոմյերիտականների որինակելիութունը լեռներում կապված է անմիջապես նրանց ֆիզիկական դիմացկունութեան և լեռնային մարզվածութեան հետ, վորովհետև հաճախ որինակելիութունը պահանջում է կոմունիստից ավելի լարել բաժական խոշոր չափով իր ֆիզիկական ուժերը, քան այդ պահանջում է շարքային մարտիկից: Այդ պատճառով կուսակցական և կոմյերիտական բժիշկները պետք է ձգտեն ամեն կերպ բարձրացնել կոմունիստների և կոմյերիտականների ֆիզիկական դիմացկունութեանը ու լեռնային մարզվածութեանը, հարցուր տակոսով ընդգրկել նրանց սպորտի մեջ և այնպես անել, վոր իրոք նրանք առաջնակարգ դեր խաղան զորամասի ընդհանուր ֆիզիկական պատրաստութեան գործում: Միայն պետկազմի, կոմունիստների ու կոմյերիտականների անձնական որինակով մարտիկի վրա ունեցած անմիջական ազդեցութունը հնարավորութեան է տալիս լեռնային աշխատանքի ամեն տեսակ պայմաններում մորիլիզացիայի յենթարկել կարմիր բանակայիններին կատարելու հերթական խնդիրները:

★ Մշտական և ծավալուն աշխատանք հանուն բարձր քաղաքական-բարոյական դրութեան և ամուր հեղափոխական կարգապահութեան:

Քաղաշխատողը միշտ պետք է հիշի, վոր ֆիզիկական ուժապատշտութունը յերբեմն կարող է վորպես հող ծառայել կարգապահական զանցանքների և բացասական տրամադրութեանների անման համար:

★ Պայքար ծավալել նյութական մասի խնամքի և պահելու համար, դեպի ձին, դրաստը լավ վերաբերվելու համար: Լեռնային պայմանները հատուկ խնամք են պահանջում դեպի գենդն ու ղինասարքը: Ծառայութեան խոշոր դժվարութեանները ժամանակ լեռներում խնամքը կարող է թուլանալ և պատճառ դառնալ նյութական մասի անժամա-

նակ մաշվելուն և իջանալուն: Նյութական մասի խնամքի ու պահպանման համար պայքարում զորամասերի քաղապարտներն ու կուսկազմակերպութեանները պետք է ամենից առաջ ձգտեն վերացնել այն բոլոր պատճառները, վորոնք արգելք են հանդիսանում նյութական մասի խնամքին ու պահպանմանը: Առանձնապես մեծ է գրաստավարների դերը լեռներում, վորոնց աշխատանքից նշանավոր չափով կախված է զորամասի (ձի, բեռ—մարտական գույք) մարտունակութունը:

★ Մշտական աշխատանքով հասնել ցլիտի ստորադրյալի մասին իսկական հողատարութեան (ուժերի հաշվառում, սնունդ, դիչերելու մասին հոգս, յետ մնացողներին ողնուլթյուն ցույց տալը, մոլորվածներին վորոնելը և այլն): Պետք է հիշել, վոր լեռնային ռեյեֆի դժվարութեանները պահանջում են հրամատարից ավելի շատ ֆիզիկական ջանքեր, քան մարտիկներից: Լեռնային յերթից, պարապմունքից ֆիզիկական հյուսված հրամատարը յերբեմն ձգտում է վորքան կարելի յե չուտ հանդիստ առնել: Այստեղից բղխում է ստորադրյալի մասին անբավարար հոգատարութեան վտանգը: Պետկազմի յուրաքանչյուր անձ, վոր գործում է լեռներում, պետք է հոգ տանի իր ստորադրյալի մասին, վորպես բացառիկ կարևորութեան մի խնդիր, թեկուզ ինչ պոյմաններում ուղղում է լինի: Քաղաշխատանքի յնդիրն է՝ այդ բանը սրմատացնել յուրաքանչյուր հրամատարի գիտակցութեան մեջ:

★ Դաստիարակել յուրաքանչյուր մարտիկի մեջ բացառապես ընկերական պարտականութեան բարձր զգացմունք, վոխադարձ ողնութեան: Լեռնային ռեյեֆի բնույթը հաճախ պահանջում է, նույնիսկ խաղաղ ժամանակ, վոր մարտիկը հայտարարի անձնական հերոսութեան, ինքնազոհութեան պատրաստակամութեան: Լեռներում գործող գորամասի յուրաքանչյուր մարտիկ պետք է այնպես դաստիարակված լինի, վորպեսզի նա միշտ պատրաստ լինի ոգնութուն

ցայց տալու ուժից ընկած ընկերոջը, հիվանդացածին. դա-
րափուլն ընկածին, իրեկից ավելի քույր ընկերոջը:

Մարտիկի մեջ այդ հատուքյունների դաստիարակու-
թյան ղեկավար դերը պատկանում է պետկագլին, կոմու-
նիստներին և կոմյերիտականներին:

★ Ամեն կերպ աջակցել սպորտի զարգացմանը, մանա-
վանդ նրա այնպիսի ձևերի զարգացմանը, վորոնք կարողա-
նային նպաստել մշակելու մարտիկի մեջ անհրաժեշտ հատ-
կությունները: Ֆիզիկական պատրաստությունն ու սպորտը,
սրանց սպեցիֆիկ ուղղություն տալու պայմանով (լեռնե-
րում՝ գործող զորքերին առաջադրվող պահանջներեց յեղնե-
լով) — բացառիկ բարձր դեր են կատարում զորքերի բնդհա-
նուր պատրաստության մեջ, հիմնականում բնորոշում են
այդ պատրաստության հաջողությունը: Այդ պատճառով
լեռներում գործելու կոչված զորամասերում սպորտը պետք
է իր որինակելի բարձրության վրա լինի: Այդ զորամասերի
կուսակցական և կոմյերիտական կազմակերպությունները
պետք է ապահովեն ամենից առաջ կոմունիստների և կոմյե-
րիտականների ֆիզ-պատրաստության և սպորտի մեջ ակտիվ
մասնակցությունն ու առաջավոր դերը: Այս բոլոր խնդիրնե-
րը ակտուալ են (ժամանակակից են) ԲԳԿԻ ամեն մի զորա-
մասի համար: Սակայն լեռներում գործողությունների ժա-
մանակ այդ խնդիրներին քաղաշխատանքում պետք է բեռ-
ուել ավելի մեծ ուղադրություն և տեղ տալ, քան հարթա-
վայրերում գործողությունների ժամանակ:

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՏԱԿՏԻԿԱ

Զորամասերի համախմբված գործողությունները լեռնե-
րում, վորպես կանոն, հնարավոր չեն: Սովորական տակտի-
կան է՝ գործել մանր ստորաբաժանումներով մեծ տեղամա-
սեր հրամատարի դերը, քան դաշտային պայմաններում աշ-
խատանքի ժամանակ: Զորամասերի իրար հետ չչփվելը լեռ-

ներում, կապի դժվարությունները պահանջում են յուրա-
քանչյուր հրամատարից բացառիկ վճռականություն, խոշոր
ինքնուրույնություն գործողությունների մեջ, լայն նախա-
ձեռնություն: Մարտը լեռներում, սովորաբար, յերկարա-
տե բնույթ ունի, արագահոս է նրա անջատումը: Մարտի
պարագան, սովորաբար, պարզ չէ: Մանր խմբերի (դասակ,
ջոկ) վճռական գործողությունները, յերբեմն կարող են
վճռական նշանակություն ունենալ լեռներում մարտի յեղեի
համար: Մարտում դիմադրության գործը դրվում է հետև-
ակի վրա, նրա անխհերություն և վճռականության վրա:
Լեռնային տակտիկան բարձրացնում է յուրաքանչյուր մար-
տիկի անձնական քաջության նշանակությունը, դիմացկու-
նությունը և նախաձեռնությունը: Փոխվում է մատակա-
րարման տակտիկան, սանիտարական ծառայության տակ-
տիկան: Զորամասի անդամատակարարման և մարտական
աշխատանքի մեջ վճռական տեղը զբաղվում է բեռը զբառա-
նող Սակայն լեռնային տակտիկայի գերությունը դեռ ան-
բավարար է լեռներում հաջող գործողությունների համար:
Լեռնային զորամասը դեռևս պետք է տիրապետի լեռնային
ոեղյեֆով շարժման տեխնիկային, պետք է կարողանա հազ-
թահարել վարեջները, վերելքները, լեռնային հեղեղները,
խմանալ ուժերը պահպանելու կանոնները, լեռնային առող-
ջապահության կանոնները և այլն. իսկ այդ ձեռք է բերվում
յերկարատե ու համառ լեռնային մարզությունը և գորքերի
լեռնային ուսուցման հատուկ ծրագրի անցկացումով:

Լեռնային տակտիկան քաղաշխատանքին առաջադրում է
հետևյալ խնդիրները.

★ Առանձնապես ուժեղացնել հրամատարի կամքի հատ-
կույնությունների դաստիարակության առաջադրվող
տատակամ հրամատարի դաստիարակությունն առաջադրվող
պահանջները կարևորագույն խնդիրներից մեկն է հանդի-
սանում դաշտային զորամասերի կուսակազմակերպու-
թյունների և քաղապարտի աշխատանքում, ապա ևս առա-
վել լեռներում գործող զորամասերի համար այդ խնդիրն էլ

ավելի ակտուալ է դառնում: Առանձնապես պետք է ընդգծել դատակի ու ջոկի հրամադարմաների կամքի հատկությունների խնդիրը, վորովհետև այդ հրամադարմաներն են, վոր լեռնաբույս գործողությունների բնույթով շատ հաճախ պետք է հայտարարեն իրենց լիակատար ինքնագործունեությունը իրենց աշխատանքում: Այդ պատճառով, լեռնաբույս գործող գործառնի կրտսեր հրամադարի դեմքը, դատակի հրամադարի դեմքը առանձնապես աչքի պետք է ընկնի, հրանց հրամադարակա հատկությունները պետք է առանձնապես բարձր լինեն: Քաղապարաան ու կուսկադմակերպութունները պետք է այնպես կառուցեն իրենց աշխատանքը, վոր հրամատարն իսկապես լինի զորամասի իսկական մարտական ղեկավարը, լինի քաղաքականապես միանգամայն գրագետ և իր ստորադրյալները գերադանց քաղաքական դաստիարակիչը: Լեռներում յուրաքանչյուր հրամատարի դերը նրա զորամասի, նրա ստորաբաժանման ուսուցման ու կյանքի մեջ պետք է դրված լինի բացառիկ բարձրության վրա: Չպետք է թուլլ տալ ամենավորը հրամատարին կուսկադմակերպութուններով և քաղապարատով փոխարինելու ամենախիթը փաստն անգամ: Բոլոր կատեգորիաների հրամադարի լայն ինքնագործունեությունը պետք է, լեռներում ուսուցման ժամանակ, լեռնային ուղեգծի բարդ պայմաններում, բնական է, վոր հնարավոր լինեն վորոշ սխալներ առանձին հրամատարներին կողմից, վորովհետև լեռներում պարտադրով, հրամատարը նույնպես սովորում է: Կուսակցական կադմակերպութունների և քաղապարատի խնդիրն է՝ ստեղծել այնպիսի վստահութուն ստորադրյալներին կողմից ղեկի իր հրամատարը, վորպեսպի այդ հնարավոր սխալները չկարողանան առիթ ծառայել, ինչ չափով ել ուղում է լինի, անառողջ ջննադատություն: Ում կողմից ել ուղում է լինի՝ ջննադատություն Քաղապարաան ու կուսկադմակերպութունները պետք է ապահովեն այնպիսի պայմաններ, վորոնք նպաստում են հրա-

մատարի մեջ դաստիարակելու ինքնագործունեություն, վճռականություն, համարձակություն, նախաձեռնություն, ստանարյունություն, հաստատակամություն հատկություններ: Քաղապարատի և կուսկադմակերպութունների աշխատանքի ձևերը այդ ուղղությամբ մնում են նույնը, ինչ վոր դաշտային զորամասերում: Առանձնապես ուշադրությունը պետք է կենտրոնացնել հաստատակամ հրամատարների զորամասերում լայն ժողովրդականացման, աշխատանքի լավ որինակները վրա, հրամատարին խնամակալություն վրա ապահովելու վրա, հրամատարին խնամակալության տակ առնելու փորձերը վերացնելու վրա, ինչպես քաղապարատի և կուսկադմակերպութունների կողմից, այնպես ել վերադաս պետկադմի կողմից:

★ Տեխնիկային տիրապետել և տեխնիկայի պրոպագանդի սխտեմատիկ ու ծավալումն աշխատանքը: Այն կարծիքը, թե ռադմական տեխնիկան լեռներում կիրառելու համար հնարավորություններ չի կան, կարող է ճիշտ համարվել մասամբ միայն: Այսպես, սահմանափակ են մոտո-մեխ-զորամասերի մասսայական ու ամեն տեղ կիրառման հնարավորությունները, ըստ ամենայնի նրանք ել կիրառելի յեն սարահարթներում, հովիտներում, խճուղային մադիստրալներում: Դրա հետ միասին, անասելի չափով աճում է լեռներում (համեմատած դաշտային պայմաններին հետ) կովի այնպիսի միջոցների նշանակությունը, ինչպես քիմիան է: Խափանման ծառայությունն ստանում է հսկայական հնարավորություններ լեռնային թատերարեմում, իսկ այդ բարձրություններ լեռնային թատերարեմում պետք է: Առանձնապես պետք է ճարտարագիտական զորքերի դերը: Առանձնապես բարդ պահանջներ են ներկայացնում կապի զորքերին և տրանսպորտային մասերին: Այս ամբողջ պետկադմից քաղապարատից ու կուսկադմակերպութուններից պահանջում է համառ աշխատանքի լայն տեխնիկային տիրապետելու նկատմամբ, պահանջում է իսկական պայքար մղել նրա դերը նվազեցնելու և լեռներում զորագործությունների համար

նրան թերազնահատելու դեմ: Պրոպագանդի և տեխնիկայի տիրապետելու վերաբերյալ քաղաքարատի ու կազմակերպությունների աշխատանքի ձևերը մնում են նույնը, ինչ-վոր գաչտային պայմաններում գործող գործառնություն:

★ Պատրաստել քաղաքարատի և կուսկազմակերպությունների բոլոր ողակներն աշխատելու, վոր նրանք կարողանան գործել ինքնուրույն, հաճախ յերկար ժամանակ առանց վերինց ղեկավարության, կարողանան հարաբերել ճկունություն աշխատանքի ձևերում, մարտիկի վրա աղդելու մեթոդներում: Առաջին հերթին այդ պետք է վերաբերի կուսակցական քաղաքական սպարտի ստորին ողակներին (դաս-կուսկազմին, գրքատարին, վաչա. գրադարանապետին, թերթերի խմբագրերին, մասսայական ակտիվին):

★ Տակտիկական պարագայի մասին մարտիկներին իրագեկ դարձնելու լավագույն կազմակերպումը: Այդ ավելի կարեւոր է նրա համար, վոր լեռնային ռեյեֆի կտրտվածությունը մի շարք լուրջ գեղարություններ և ստեղծում տեղեկատվության համար, խոշոր լարվածություն և պահանջում քաղաքարատի կողմից նրա կազմակերպության սիստեմում: Լեռնային ռեյեֆի գաժան պայմանները, գործառնության զատ-զատ գործողությունները, ճակատի գրության մասին տեղեկության բացակայությունը կարող են վորպես առիթ ծառայել մարտական պայմաններում խուճապային տրամադրությունների անման համար, իսկ ուսուցման պայմաններում՝ դեպի պարագմունկներն անտարբեր վերաբերվելու սրամամակերպությունները անման համար: Քաղաքարատն ու կուսկազմությունը պետք է այնպես անեն, վոր յուրաքանչյուր հրամանատար և քաղաշխատող գերազանցորեն խմանա ինչ պայմաններում, յե՞րբ և ինչպես, վոր նրանք ձեռք բերեն կապի այդ միջոցների ուղտագործման գործնական հրմ-տություններ: Միայն այն հրամանատարն և հանդիսանում լեռ-ներում գործող գործառնության լիարժեք հրամանատար, վորը գիտե

և կարողանում է ողակել կապի միջոցներին: Առաջին հերթին ուշադրություն պետք է դարձնել պետկազմի կողմից ռադիոկապի միջոցների տիրապետման վրա, ռադիոգորագետ հրամանատար ու քաղաշխատող ունենալու վրա:

★ Լայն ծավալել լեռնային տուրիզմը և ալպիզմը, վորպես մասնաշխատանք-քաղաքական աշխատանքի գնահատելի ձևերից մեկը, վորն ուսուցանում է գործառնության անձնական կազմին կուսակցել լեռներում գործողությունների ունակու-թյուններ, գիտելիքներ և վորձ: Ամեն մի գործառնության վոր կապված է լեռնային աշխատանքի հետ, պետք է իր տուրիս-տական բջիջն ունենա, այդ բջիջի մեջ գրավելով առաջին հերթին պետկազմին: Տուրիստական յերթերն ու եղապեղ-ցիաները, վոր կազմակերպվում են մասնակցողներին կամա-վորականության և անձնական չահագորգողվածության սկզբ-բունքներով, պետք է գործառնության հրամանատարությունից ստա-նան կոնկրետ առաջադրություններ՝ լեռնային ռաշոնները ուսումնասիրելու վերաբերյալ, լեռնային տակտիկայի ա-ռանձին հարցեր մշակելու, հանդերձանքի, ղեկառարքի, ղեկի նյութական մասի կոնստրուկցիան ուսումնասիրելու լեռներում մի շարք ռազմա-գիտական խնդիրներ մշակելու վերաբերյալ: Առանձնապես զարկ պետք է տալ բարձր-լեռ-նային տուրիզմին ձմեռվա շրջանում: Քաղաքարատն ու կուսկազմակերպությունները պետք է ամենուրեք ղեկավա-րություն ունենան տուրիստական բջիջների վրա, ողեն նրանց աշխատանքին:

★ վերախառուցել լեռնակյուսների, ակումբների, գրա-դարանների և մամուլի աշխատանքը լեռներում՝ գործառնության գործողությունների պատրաստությանն առաջադրվող խնդիրների համեմատ: Այդ նշանակում է, վոր գրադարանա-պետները պետք է ընտրեն պետկազմի և կարմիր բանակու-յինների համար այնպիսի գրականություն, վոր վերաբերում է լեռնային հարցերին. ակումբները պետք է կազմակերպեն զրույցներ, ղեկուցումներ, դասախոսություններ, ցուցա-

հանդեսներ՝ լեռնային թեմաների վերաբերյալ. մամուլը պետք է անդուլ անդադար մոբիլիզացիայի յենթարկի պետկազմին ու մարտիկներին և զործնականում աջակցի աբազորեն տիրապետելու նրանց կողմից լեռներում զործողությունները տակտիկային, լեռնային տակտիկային:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՍԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ԲԱՐԴ ՀՅՈՒՍՎԱԾՔԸ

Ազգային-դասակարգային բարդ հյուսվածքը հատուկ է լեռնային քաղաքներին մեծամասնությամբ: Հատուկ նշանակություն ունի այդ Անդրկովկասի համար:

Վորջան դեպի լեռները հեռու դնանք արդյունաբերական ու կուլտուրական կենտրոններից, յերկաթուղային և խճուղային մադլատրաւներից, այնքան ալելի աչք ծակող է բնակչության տնտեսական ու կուլտուրական հետամնացությունը, այնքան ալելի յեն նահապետական ցեղական կենցաղի մնացորդները, ալելի թույլ է դասակարգային շերտավորումը և չքավորության դասակարգային ինքնազնապետությունը, ալելի ուժեղ է հողեօրականության աղբեցությունը և բնակչության մեջ կրոնականությունը, ալելի շատ են կենցաղային առանձնահատկությունները, ալելի բարդ են աղբային փոխհարաբերությունները:

Անկարող, անտակտ մոտեցումը բնակիչներին, մարտիկներին ինտերնացիոնալ դաստիարակության անբավարար լինելը—ամխուսափելիորեն բարդացնում են կարմիր բանակի ու այն ռայոնների բնակչության փոխհարաբերությունները, վարտեղ կարմիր բանակն է գործում: Պատերազմական ժամանակի պայմաններում այդպիսի սրումը կարող է ոգտազործվել հակախորհրդային տարրերի կողմից՝ բնակչությանը կարմիր բանակի դեմ կողմակերպելու համար—հակառակորդին ակտիվ ոգնություն ցույց տալու համար:

Լեռնային ռայոններին աղբային-դասակարգային հյուսվածքի բարդությունը քաղաքարատին առաջադրում է հետևյալ խնդիրները.

★ Գերազանցորեն յուրացնել և հասկանալ կոմունիստական կուսակցության աղբային քաղաքականությունը և իմանալ պատմական ու հեղափոխական անցյալը այն աղբային հանրապետության կամ ինքնավար շրջանի, վորտեղ դասավորված է զորամասը: Միայն լեռներում զործող կարմիր բանակի զորամասերի ինտերնացիոնալ դաստիարակության բացառապես բարձր աստիճանը կարող է յերաշխիք լինել այդ զորամասերի և բնակչության փոխհարաբերությունների լիակատար կանոնավորմանը, կարող է յերաշխիք լինել զործողությունների հաջողությանը լեռնային պայմաններում:

★ Խնամով ու սխտեմատիկ աշխատանք տանել բացառելու մարտիկներին այն ռայոնի սոցիալ-տնտեսական բնութագիրը, վորտեղ գործում է գորամասը: Յուրաքանչյուր մարտիկ գերազանցորեն պետք է իմանա ռայոնի կենցաղային և ազգային առանձնահատկությունները և վարժագիծը այն դեպքերում, յերբ մարտիկը շփում է ունենում բնակչության հետ: Չպետք է մոռանալ, վոր լեռնային պայմաններում կարմիր բանակի մանր ստորաբաժանումները նշանավոր չափով հաճախ ինքնուրույն կեպրով փոխհարաբերությունների մեջ կմտնեն տեղական բնակչության հետ, քան այդ մենք ունենք դաշտային պայմաններում:

★ Ակտիվ ոգնություն ցույց տալ խորհրդային և կուսակցական մարտիկներին՝ անցկացնելու հերքական տնտեսական ու քաղաքական կամպանիաները և ակտիվ աշխատանք տանել բացատրելու լեռնային ռայոնների աշխատավորներին կուսակցության ու յերկրի առաջ ծառացած կարեօրադույն խնդիրները: Այդ տեսակետից կարմիր բանակի գորամասի աջակցությունը, վորը յեկել է հեռավոր լեռնային ռայոնը, ամենից գնահատելի կլինի, դրա հետ միասին կկազմի այն քաղան, վորի վրա պետք է աճի ու ամրանա լեռնային ռայոնների ու կարմիր բանակի միջև ինտերնացիոնալ կապը:

ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԼԵՌՆԵՐՈՒՄ ՅԵՎ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ
ՈՒ ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԱՊԱՐԱՍԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ

Լեռնային պայմաններում գործող զորամասերի կուսակցական ու քաղաքական ասպարատի կառուցվածքի (ստրուկտուրայի) մեջ ակտիվ է մտցնել հետևյալ լրացումները:

Դասակային կուսակցական կազմակերպիչներ պետք է լինեն բոլոր դասակներում անկախ նրանից քեզ գործում ես արդյոք այդ դասակը ինքնուրույն թե վաշտի հետ միասին, բացի այն դեպքերից, յերբ դասակում կան 3-ից պակաս կուսակցականներ: Առանձնապես լավ պետք է պատրաստված լինեն մասնագիտական դասակների կուսակազմակերպիչները: Կուսակազմակերպիչներ պետք է մշտապես ունենալ դեղային դպրոցներում, իսկ վաշտերի դասակներում—միայն տակտիկական պարապմունքների ու մանյովրների ժամանակ:

— Դասակներում պետք է ունենալ դասակային դրատարներ, ընդվորում անհրաժեշտ է, վոր այդ ինստիտուտը ամրացված լինի: Պարապմունքների և յերթերի ժամանակ յուրաքանչյուր ջոկում նշանակվում են ընթերցողներ ամենից ավելի գրագետ ու քաղաքականապես պարզացած կարմիր բանակայիններից:

Յուրաքանչյուր դասակ դաշտում պարապմունքների ժամանակ պետք է ունենա դասակային իլյեհեկայի խմբագիր: Խմբագիրն նշանկում է վաշտի բջիջի նախագահությունը:

Դասակային քաղապարատն ուժեղացվում է նրա համար, վոր լեռնային պայմաններում դասակները սովորաբար կտրված են լինում վաշտային կուսակցական ղեկավարությունից: Որինակ՝ նույնիսկ այն ժամանակ, յերբ վաշտը դասավորված է պաշտպանության համար, վաշտի մի քանի դասակներ, վորոնք բաժանվում են բնական արգելքներ

րով, հարկադրված են լինում ինքնուրույն գործելու և կարող են յերկար ժամանակ մնալ ալդպես առանձին:

Մնացած բաներում կուցակցական—քաղաքական ասպարատի կառուցվածքը նույնն է, ինչվոր դաշտային զորամասերի կառուցվածքը:

ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԼԵՌՆԵՐՈՒՄ ՅԵՎ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ
ՈՒ ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՍԻՍՏԵՄԸ

Լեռներում գործողությունների ժամանակ քաղղեկավարության սխառման ստանում է մի շարք առանձնահատկություններ (վորոնք բոլորում են հիմնականում լեռնային ռեյեֆից) և դժվարություններ՝ լեռնային պայմաններում կապի ծառայության կազմակերպության մեջ:

Լեռնային պայմաններում կուսակցական—քաղաքական ղեկավարությանը հիմնականում առաջադրվում են հետևյալ պահանջները.

Հաճախ զորամասերի ու ստորաբաժանումների հետ կապի կորցնելը, կապի միջոցների կիրառման սահմանափակ հնարավորությունները պահանջում են առանձնապես խնամքով ու մանրամասն հրահանգել ստորադրյալներին և այնպիսի ցուցումներ տալ, վորոնք կարող կլինեն հաշվել յերկար ժամանակվա համար, ստորադրյալին կտային բավականաչափ կողմորոշում ավագ քաղաշխատողի մատուցությունների նկատմամբ՝ ամբողջ ուղերադիտյի, պարապմունքներին շրջանում, նրանց առաջ դնելին վոր միայն հերթական, այլև հաջորդական խնդիրներ: Քաղմարմինը, կոմիտարը, քաղղեկը ցուցումներ տալիս միշտ պետք է նկատի ունենան, վոր լրացուցիչ կարգադրություններ անել ուղերադիտյի, պարապմունքների պրոցեսում, նրանց միշտ չի հաջողվի, միշտ եմարավոր չի լինի: Որինակ այս տեսակ ցուցումներ կարող են լինել՝ «հասնելով Ա. դյուղը, սպասեք իմ կարգադրություններին՝ բնակչության մեջ աշխատանք տանելու

տոկոսը հարթալայրերի պայմանները հետ համեմատած մի-
ջին հաշվով միատեսակ է (լեռնային թատերաբեմում դոր-
ծող զորամասերի բավարար պատրաստութեան պայմաննե-
րում), այնուամենայնիվ, յերթերի սկզբի ուրիշն սովորա-
կանից մի քիչ բարձր է լինում: Քաղաքայրատը յետ մնացող-
ների հետ աշխատանք տանելիս հիմնականում պետք է պար-
զել յետ մնալու պատճառները, պետք է ոգնի ֆիզիկական
թուլութեան պատճառով, յետ մնացողներին, պետք է բա-
ցատրի իրենց սեփական մեղքով յետ մնացող մարտիկներին
(չի կարողացել փաթաթանները փաթաթել, չգիտե լեռնե-
րում շարժման կանոնները և այլն), թե նրանցից յուրաքան-
չյուրն ինչ պետք է անի, վորպեսզի ապագայում յետ չմնա.
լախորեն լուսաբանել կարմիր բանակային մամուլի միջո-
ցով, ժողովների ու դրույցների միջոցով յետ մնալու դեմ
պայքարի միջոցները: Կուսակցական և կոմյերիտական բջիջ-
ները պետք է այնպես անեն, վոր վոչ մի կուսակցական ու
կոմյերիտական յետ մնացող չլինի: Յուրաքանչյուր յետ
մնացած կոմյերիտական ու կուսակցական պետք է կուսակ-
ցական ու կոմյերիտական բջիջները հատուկ ուշա-
դրութեան առարկան դառնա:

Լեռներում դործող զորամասի յուրաքանչյուր քաղաշխա-
տող պետք է հաշվի առնի այն դրութիւնը, վոր լեռնային
պայմաններում քաղաքական ղեկավարութեան կենտրոնացու-
մը պետք է դրա հետ միասին լայն հնարավորութիւններ առ-
ստորին քաղաքատի աշխատանքում ինքնագործունեյու-
թյան համար, վոր նա կարողանա գործել առանց սպասելու
ցուցումների:

Քաղաշխատանքի վորձը լեռներում հնարավորութիւն է
առլիս, լեռնային պայմաններում զորամասերի քաղաքական-
ութեան կազմակերպման առանձնահատկութիւնների տե-
սակեանց, անել հետևյալ կոնկրետ յեղքակացութիւնները:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԳՆԴՈՒՄ

Յերթում ռազմկոմը գնդի հրամատարի հետ միասին
սովորաբար ընթանում է գլխի ջոկատի հետ. մնացած քաղաշ-
խատողները բաշխվում են շարանների վրա՝ ամբողջ յերթի
ժամանակ:

Պաշտպանութեան, հարձակման և մարտի մյուս տեսակ-
ների ժամանակ գնդի ռազմկոմի համար ավելի նպատակա-
հարմար է գտնվի հրամատարական կետում, հիմնելով
իր ղեկավարութիւնն առավելագույն կապի տեսնելական մի-
ջոցների վրա: Ասկավ հնարավոր է լեռնային պայմաններում
մարտի ժամանակ կոմիսարի անձնակազմի վաշտերը հաճախել
կենդանի անմիջական ղեկավարութեան համար:

Հարձակման ժամանակ, ղիմամարտում և շարժական պա-
շտպանութեան ժամանակ գնդի ռազմկոմը, վորպես կանոն,
պետք է իր մոտ յոմակալում ունենա քաղաշխատողներից
մեկին, նրան առաջադրութեամբ ուղարկելու համար այն
ստորաբաժանումը, վորտեղ պարապմունքների ընթացքին
նայած, այդ անհրաժեշտ կգտնուի: Պաշտպանութեան և հար-
ձակման ժամանակ պետք է գնդային աշխատողներին նշանա-
կել յերկրորդ շարանները:

Լեռնային պայմաններում քաղաքական ղեկուցադրերի
տեղ հասցնելը կապված է գծավարութիւնների հետ և, վոր-
պես կանոն, կատարվում է խմբակային կապի գծով: Տեղե-
կութիւնները հասցնելու ժամկետների ու տեղի նկատմամբ
պաշտպանները պետք է կամիսարի հատուկ խնամքի ու մտածո-
ղութեան առարկան դառնան: Ռեյտինգի վոչ լրիվ հաշվառու-
մը, ինֆորմացիային պահանջներ անելիս, սովորաբար,
գնդային ղեկավարութիւնը տանում է դեպի մեծ ընդմի-
ջումներ՝ վաշտերից ինֆորմացիան ստանալու գեպքում,
իսկ յերբեմն ել հնարավոր չի լինում բոլորովին ստանալ:

գալն ե ու իր մօտով այն թողնել անցնելը: Հնարավոր ե և ցուցումները փոխանցել զորասյունի դժով զբաղող ձևով կամ ձայնով: Համենայն դեպս, վերջին ձևը անհուսալի ձև ե, վերոյհետև հոճախ ցուցումը մինչև հասնում ե զորասյունի տուտը, աղավաղում ե: Այդ պատճառով անհրաժեշտ ե մշտական, պատրաստոված փոխանցողների առանձին վարժվածությունը, յերբ թույլ չի տրվում մնացած բոլորին փոխանցելով զբաղվել: Յուրաքանչյուր ջոկում նշանակվում են մեկ-յերկու փոխանցողներ:

Առանձնահատուկ զժվարին վերելքներում և վերելքներում քաղղելը անհրաժեշտութեւ պետք ե կանգ առնի, վողեորի անցնող մարտիկներին լողունդներով, կանչելով, ողորդործելով կամունքաների ու կոմյերիտականների ուրիշակելիությունը, ոգնություն կազմակերպելով յետ մնացողներին և հոգնածներին, ոժանդակելով կուտակումները վերացնելուն:

Յեթե վաշտում չկա ազիտ զբառ, ցանկանալի յե, վոր վաշտի զբառարանապետը լինի գնդացրային դասակում, վորտեղ նա կարող ե զբառարանը գնել գնդացրային զբառաներից մեկի վրա: Այդ իր նշանակությունն ունի, վորովհետև վաշտի զբառարանապետի համար, չնայած գրադարանը քեքե ե, այսպես քե այնպես՝ դժվար կլինի տանել իր վրա:

ԳՐԹՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԼԵՌՆԵՐՈՒՄ ՅԵՎ ՄԱՍՍԱՅԱԿՆԸ ԱՇԽԱՏԱՆԻՐ

Մասսայական աշխատանքի լայն ձևերի կերպուման համար լեռներում ալեկի քիչ հնարավորություններ կան, քան հարթավայրերում: Լեռներում առաջնակարգ նշանակություն են տալիս խմբակային և անհատական ազիտացիայի ձևերը: Միտինդները, ժողովները, հավաքները, կոնֆերանսները, սովորաբար, հնարավոր են միայն որհանդիսաների ժամանակ: Նախնիսկ մեծ դադարները, գիշերքները հաճախ հնարավորություն չեն տալիս ժողովներ գումարել (մա-

նավանդ, յերբ դասավորված են լինում արահետում (կածառում, նեղ ճարում):

Ինչ վերաբերում ե վաշտի ստորաբաժանումներին և մանուկնդ զոտակներին, մասսայական աշխատանքի ձևերը լեռնային պայմաններում մնում են նույնը, ինչ վոր հարթավայրերում: Մակայն թե՛ զստակում և թե՛ վաշտում նրանց ամբողջ կազմի հետ միաժամանակ աշխատանք տանելու համար պայմաններն անկասկած քիչ են, քան դաշտային գյուղատնտեսում:

Լեռներում մասսայական աշխատանքին առաջադրվում են բացառապես բարձր պահանջներ՝ ճկունության ու շարժունակության տեկասեռից, նույնիսկ ամենաանբարենպաստ պայմաններում աշխատանք տանելու տեսակետից: Լեռներում գործողությունների ժամանակ մասսայական աշխատանքի բովանդակության մեջ նշանավոր տեղ ե զբաղվում մարտիկներին մտքի լիպցիայի յենթարկելու հարցերը՝ հաղթահարելու համար լեռնային զժվարությունները և լեռնային տակտիկան յուրացնելու համար:

Լեռնային պայմաններում մասսայական աշխատանքի մեջ կոնկրետ կերպով մտցվում են հետևյալ առանձնահատկությունները.

— Առանձնապես խոշոր նշանակություն են ստանում մասսայական ակտիվը, մանավանդ զվարճախոսները, յերկիծաբանները, դեղարվեստական արտատանողները, պատմիչները, հանելուկ առաջարկողները: Սրամիտ կատակը, հանելուկը և այլն խիստ նպաստում են մարտիկներին տրամադրության բարձրացմանը, մանավանդ լեռնային յերթերի զժվարությունները հաղթահարելու ժամանակ (ինչպես այդցույց տվեց պրակտիկան): Անհրաժեշտ ե ձգտել ունենալու ոյրպիսի մասսայական ակտիվ ամենաքիչը մի մարդ՝ յուրաքանչյուր ջոկում: Այդ ակտիվը խնամքով հալվի պետք ե առնվի և սխտեմատիկ հրահանգում ստանա ակումբի կող-

մից 2—3 որ առաջ: Առանձնապես կարևոր է մատակարարել նրան բուժանդակությամբ վորակյալ նյութ:

—Արահետով (կածանով) շարժվելու ժամանակ նպատակահարմար է լողունդներ կախել ծառերի, ժայռերի, հողի վրա (թղթի վրա դրած): Յեթե հաջող են դրված լողունդները, սովորաբար, ամբողջ դորամասը հաճույքով և կարգում: Լողունդները բուժանդակության համեմատ պարտադիր և մասսայական ակտիվի սկզբնական պատրաստությունը: Այդ պատրաստությունն ավելի յե ապահովում մարտիկների կողմից լողունդների մանրամասն մշակումը: Վորպես կանոն, լողունդները կախում և դեպի առաջ ուղարկված հետախույզությունը կամ գլխի յերթային ուղեկալը:

—Նույնպես կարելի յե կիրառել դորասյունով բանավոր լողունդների փոխանցումը և լողունգ-վիմպելի (դրոշակի) փոխանցումը: Լողունգ-վիմպելը պատրաստում և ակումբը թղթի վրա փաթաթած խողովակի ձևով: Կարգալու հարմարության համար թղթի յեզրերին ամրացվում են փայտիկներ: Վիմպելը փոխանցում են դորասյունի գլխից դեղի տուտը: Զորասյունն անցնելու ժամանակ բարձրաձայն կարգում են ջոկերում: Բանավոր լողունդների և լողունգ-վիմպելների փոխանցումը դժվար և մարտկոցներում և զննարարային վաշտերում և միշտ չի կարելի հանձնարարել այդ, գլխավորապես նրա համար, վոր նեղ կածաններով (չավիղներով) ընթանալիս կարող և մարտիկների ուշադրությունը գրավել դրաստը (բեռը) վարելուց, դժբախտություն և ստալ բերել և սյունի շատ ձգվելու դեպքում (մինչև 5 մետր դրաստների միջև) ձայնով փոխանցումը վատ և լավում, իսկ վիմպելի փոխանցումն ուղղակի անհարմար է:

—Լեռնային բարդ պայմաններում դորամասերի գործողությունների ժամանակ ակումբը հնարավորություն ունի ծավալելու աշխատանքն առավելապես որահանդիսաներում, մասամբ դեչերոթներում և մեծ դադարներում: Մնա-

ցած ժամանակ նա շարժվում և կամ փաթաթած (կապկաած) ձևով կամ սպասարկում և մարտական կամ տնտեսական դրաստային տրանսպորտին և զնդի թիկունքին: Շարան առ շարան գործողությունների ժամանակ ակումբը յերբեմն հնարավորություն և ստանում աշխատելու յերրորդ և յերկրորդ (քիչ դեպքերում) շարաններում:

—Գնդի տեղում դասավորված ժամանակ նրա ստորաբաժանումներն ռեյնֆի պայմանների համեմատ բավական հաճախ բաժան-բաժան են տեղավորվում: Այսպիսի դեպքում ակումբը պետք է իր ազիամիջոցները վաշտերի վրա բաժանի և ուղարկի (մի վաշտը կինո, մյուսը ռադիո-տեղափոխիկը և այլն):

ԳՐԱՍՏԱՎԱՐՆԵՐԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

Գրաստային (В Ё Ю З Н Ы Ъ) տրանսպորտը հանդիսանում և լեռներում գործող դորամասի վոդնաշարը: Առանց դրաստային տրանսպորտի դորամասը չի կարող մի քիչ յերկար ժամանակ բաղայից կտրված մնալ: Գրաստները կրում են մարտական նյութական մասը, հրապաշարը, ձիերի կերը, խոտը ձիական կազմի համար: Գրաստային տրանսպորտի լավ աշխատանքից և կախված լեռնային քառերարեմում մարտական ռադիոգլխների հաջողությունը:

Այստեղից դրաստային տրանսպորտին սպասարկող անձնական կազմը—գրաստավարները հսկայական նշանակություն են ստանում:

Գրաստավարները գործառնալի անձնական կազմի Յշառավոր մասն են կազմում (20-ից մինչև 40 տոկոսը): Գրաստավարները պատասխանատու յեն ձիերի դրության, դրաստների և բեռի համար: Դեպի ձին ու դրաստն անուշադիր վերաբերմունքը նույնիսկ ձիական կազմի կորստյան պատճառ և դառնում, փչացում և գրաստները, սայլով կրելի

մարտական նյութական մասը և զինաստիճանը, քայքայում և զորամասի մատակարարման գործը և ընդհատումները պատճառ դառնում սնունդի մատակարարման ժամանակ: Շարժման ժամանակ սխալ կամ անփութ ընթացքով պատճառով հաճախ կանգ են առնում ուղղելու համար, մի հանդամանք, վրձն կուտակում և առաջացնում, յետ և գցում ամբողջ զորամասին և արագորեն նրան հոգնեցնում և:

Լեռներում գործող զորամասի զրատավարը պետք է այնքան բարձր աստիճանի վրա լինի, ինչպես տանկային զորամասում տանկավարը:

Գրատավարների նկատմամբ քաղաշխատանքին առաջադրվում են հետևյալ խնդիրները.

— Ապահովել զրատավարներին հանձնած ձիերի ու զրատների նկատմամբ նրանց խնամելու բարձր աստիճանը, այնպես անել, վրձն ցրամք լիովին հասկանալ իրենց աշխատանքի ամբողջ պատասխանատվությունը: Այս պահանջն առաջին հերթին պետք է առաջադրել կուսակցական ու կոմյունիստական զրատավարներին:

— Գրատավարի դեմքը պետք է հանդես գա և՛ ամբողջ կարմիր բանակային հասարակայնության կյանքի մեջ, և՛ մասսայական աշխատանքում, և՛ վաշտային ու գնդային մամուլում:

— Նպատակահարմար և գրատավարների հետ առանձին խորհրդակցություններ անցկացնել վաշտ առ վաշտ և գնդի կազմում, գնդով կարևորագույն նրանց պրակտիկայի հարցերը, և նրանց աշխատանքի խնդիրները:

— Յուրաքանչյուր առանձին դեպքում քաղաքատարած պետք է խնամքով խորհի զրատային տրանսպորտների քաղաքական սպասարկման սխեմայի վրա, նույնիսկ նրանց չափերին:

— Գրատավարների կազմի համար պետք է նշանակել ամենից դիմաքիռն ու բոլոր կողմերով տոկոս մարտիկ-

ները: Անհրաժեշտ է հիշել, վրձն գրատավարի աշխատանքն ավելի դժվար է, քան շարժյիմ մարտիկի աշխատանքը, վրձնվեցող գրատավարը հարկադրված է ձիան ել ոգնել: Բացի դրանից, զրատավարները, սովորաբար, ավելի յեմ քաղնված իրենի իրենց և դրա համար հեշտաբայան կարող են յեմքարկվել բացասական ազդեցությունների:

— Լեռներում ամենից գնահատելի յե եչերի տրանսպորտը, հաճախ հանդիպում ենք ծիծաղաշարժ, վրձն լուրջ վերաբերմունքի մի քանի մարտիկներէ կողմից դժպի եչերի տրանսպորտը: Եչերի տրանսպորտի զրատավարներն աղքատի վերաբերմունքի չնորհիվ հաճախ յեմքա յեմ վերաբերական կատակների, ծիծաղաշարժ վերաբերմունքի դեպի նրանց աշխատանքը: Դրա հետևանքով վատանում և եչերի տրանսպորտի խնամքը: Այդ պատճառով լեռներում գործող զորամասի քաղաքատարած խնդիրներն և՛ բարձրացնել էչի «հեղինակությունը» մարտիկների աչքում, վրձն բացառապես ոգտակար կենդանու լեռնային պայմաններում: Քաղաքատարած պետք է կազմակերպի մարտիկների հասարակական կարծիքը եչերի տրանսպորտին սպասարկող զրատավարների աշխատանքի շուրջը, պետք է բարենպաստ պայմաններ ստեղծի նրանց աշխատանքի համար:

— Հրաձգային վաշտերում պարագմունքի պրոցեսում զրատավարներին մեջ անմիջական քաղաքական և կուսակցական աշխատանք են կազմակերպում դասակային կուսակազմակերպչները և գնդապետային դասակի հրամատարն ու վարչական գաղակների հրամատարները միացած վաշտերում—բոլոր դասակների հրամատարները և դասակային կուսակազմակերպչները:

— Յերթի ժամանակ զրատային տրանսպորտների մեջ պետք է նշանակել դասակարգային կուսակազմակերպչին ոգնելու համար—կուսխմբակավարներ հետևյալ հաշվով մեկ կուսխմբակավար 8-10 գրատավարի համար:

— Թերթեր պետք է նշանակել գրաստավարների համար հետևյալ հաշվով՝ վոչ պակաս մեկ որինակ 8 մարդու համար: Այդ պահանջում ե լեռնային կածանով ընթացող գրաստային գորսայունի ձգվածութունը:

— Գրաստուղեկիցավորներ նշանակելու ժամանակ (ապելի դեմար յերթերում գրաստավարներին ոգնելու համար), պետք է անցկացնել նրանց մեջ կուսակցականների և կոմյերիտականների առանձին հրահանգում, կամ նույնիսկ բոլոր գրաստուղեկիցավորներէլ հրահանգումը անցկացնել միատեղ (վաշտ առ վաշտ):

— Գրաստավարների և գրաստուղեկիցավորների հետ տարվող քաղաշխատանքի բովանդակության մեջ առանձին տեղ պետք է տալ փոխադարձ ոգնության, ընկերական ոժտանդակության հարցերին:

Առանձնապես ուշադրություն պետք է դարձնել ստորաբաժանումների պատրաստությանը (սովորաբար դասակներին), յերբ ամբողջութեամբ կշանակվում են մարտական գրաստային տրանսպորտին ոգնելու՝ ամենից ավելի կտրտույն ու վտանգավոր տեղամասեր անցնելու համար:

Սնունդ ու խոտ կրելու համար, քաղաքացիական գրաստային տրանսպորտը վերացնելու ժամանակ սովորաբար նշանակվում են հատուկ վերակարգեր: Այդ վերակարգերի նշարտականութունն է պահպանել բեռները շտապով տեղ հասցնելը: Վերակարգի ամբողջ կազմը նախորդ խնամքով ու մանրամասն պետք է հրահանգված լինի քաղաքապետի կողմից, գլխավորապես բնակիչների հետ վարվելու հարցերի վերաբերյալ (գրաստային ձիերի տերերի հետ), բնակչության մեջ աշխատանքի ռազմական գաղտնիքը պահելու, իրենց ուղղակի պարտականութունների հարցերի վերաբերյալ: Վերակարգերի համար պետք է նշանակել կուսկազմակերպիչներ, անկախ նրանից, թե ինչ թիվ ունեն նրանք:

ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԼԵՌՆԵՐՈՒՄ ՅԵՎ ՄԱՄՈՒԼԸ

Գնդային և վաշտային մամուլը լեռներում գործողությունների ժամանակ առանձնապես մեծ դեր է կատարում: Նրա աշխատանքի արդյունքն այստեղ ավելի բարձր է, քան հարթավայրերի պայմաններում գործողությունների ժամանակ: Այդ առաջ է դալիս ամենից առաջ կենտրոնական թերթերը տեղ հասցնելու դեմարությամբ, մանավանդ այն դրամասերը, վորոնք գործում են հեռու ընկած լեռնային ռայոններում: Այդ պատճառով գնդային և վաշտային մամուլը լեռնային պայմաններում հարկադրված է վորոշ չափով փոխարինել կենտրոնական քերքերը, տալով այդ քերքերի յերեսներում ավելի շատ նյութ միության միջազգային ու ընդհանուր-հասարակական կյանքի մասին, համաշխարհային հեղափոխական շարժման մասին:

Նույնիսկ յեթե լավ է կազմակերպված թերթերը տեղ հասցնելու գործը, այնուամենայնիվ, հնարավոր են քիչ քիչ շատ յերկարատև ընդհատումները գործառնքին քերքեր մատակարարելու ժամանակ (անձրևներ, ճանապարհների հեղեղումներ, ինքնաթիռներով տեղափոխելու անհնարինություն՝ մթնոլորտային պայմանների պտոճառով և այլն):

Այս բոլոր հանգամանքները ել ավելի յեն բարձրացնում գնդային և վաշտային թերթերի նշանակութունը, վորպես մասսաների վրա քաղաքական ազդեցության գործիք և առաջադրվում են նրան առանձնակի բարձր պահանջներ՝ նրա վորակի ու աշխատանքի շարժունակության նկատմամբ:

Լեռնային պայմաններում մամուլի աշխատանքի կոնկրետ առանձնահատկություններ պետք է համարել՝

— Լեռներ դուրս գալու ժամանակ քաղմատիրաժ պետք է լույս տեսնի ամեն ոք (յեթե բացակայում է թերթերի կանոնավոր մատակարարումը). քաղմատիրաժի նյութերի մեկ յերրորդը պետք է լինի ընդհանուր-քաղաքական տեղեկու-

թյուններ: փորձը ցույց է տվել, Վոր չարաթը յերեք անգամ կարելի յե լույս ընծայել բաղձատիրաժը յեղանակի և յերթա՝ մարտական պարագայի ամենաանսպասու պայմաններում — բաղձատիրաժ թերթի համար ընդհանուր՝ քաղաքական տեղեկություններ պետք է ստացվեն ռազմիկով տրվող կազմեր տեղեկությունները գրանցելու միջոցով:

— Վաշտերում իլլիչեկաների փոխարեն անհրաժեշտ է լույս ընծայել բաղձատիրաժներ, ամենաքիչը 5 որինակ տիրաժով: Յեթե դասակները դատադատ են դասավորված լեռներում, վաշտային իլլիչեկան չի բավարարում պահանջներին: Պրակտիկան ցույց տվեց, Վոր միանգամայն հնարավոր է լույս ընծայել վաշտային բաղձատիրաժ հնդդրյակում 3 անգամ: Յեթե վաշտում շտաբի ղեկավար չէի, այն ժամանակ բաղձատիրաժ լույս ընծայելու տեխնիկան այսպես է հանձնարարվում՝ 40×30 սանտիմետր չափի ֆաների վրա (սեւեւակներով (կնոպկաներով) ամրացնում են հինգ թերթ սովորական դրեկու թուղթ տակը դրած պատճենահան թուղթ: Պետք է գրել հասարակ մատիտով, տպագիր տառերով: Թերթն ուղարկվում է դասակներին մեկական որինակ:

Դասակներում անհրաժեշտ է լույս ընծայել դասակային իլլիչեկաններ և բյուլետեններ այն դեպքում, յերբ նրանք առանձին են գործում: Դասակային իլլիչեկան վաշտի բջիջի որգանն է. նրա խմբագրին նշանակում է բջիջը, խմբիկը կազմվում է դասակի զինք-դրակցական ակտիվից: Պրակտիկան ցույց տվեց, Վոր հիմնական պունկտիր հանդիսանում են դասակային իլլիչեկանների խմբագրությունները, Վորտեղ հավաքվում են ամբողջ զինթղթակցական մասսայի հոգվածները և այնուհետև արդեն տեսակավորում են ըստ իրենց նշանակության:

— Լեռներում գործող զորամասերին թերթեր մատակարարելու գործը պետք է հիմնված լինի պարենախարային մա-

տակարարման սխեմի վրա. ավազիայի առկայությամբ լիպվում՝ ավազիայի միջոցով: Սակայն, պետք է նկատի ունենալ, Վոր թերթերի մատակարարումը ողով կիրառելի չե միայն մինչև խոշոր միավորությունները (մինչև գունդը): Ավազիայի վրա չի կարելի դնել վաշտերին թերթեր «բաժանելու» խնդիրը: Անհրաժեշտ է լեռներում գործող զորամասի մատակարարման հիմնական բաղադրում փոստից թերմասի մատակարարումն ստանալու հոգսը, նրանց բաղաթեր ու դրակնությունն ստանալու հոգսը դնել հասցեներ և հետադարձ լեռներն ուղարկելու հոգսը դնել համարներ և հետադարձադիտի վրա, կամ տնտեսաշխատողները մեկի վրա: Թերթեր մատակարարելու հարցը պետք է զորամասի կոմիսարի հատուկ հոգատարությամբ առարկա լինի: Գնդում թերթերի բաշխումը կատարվում է սովորական միջոցներով (հաճախ շտաբի կապավորները միջոցով): Կարելի յե նույնպես հանձնել թերթերը մարտիկներին, յերբ նրանք շարժվում են կառավարման միջոցով զորայունով:

— Վաշտում թղթակցությունների հավաքումը գնդային բաղձատիրաժի համար նրանց առաջման կազմակերպությանը կատարում է զինք-դրակցությունը, Վորը նշանակվում է յուրաքանչյուր վաշտում: Անհատական կարգով հոգվածներ ուղարկելը զինթղթակցի համար լեռնային գործողությունների պայմաններում դժվար է: Զինթղթագրությունը թղթակցություններն ուղարկում է խմբակային կապի (КОМАНДАЯ СВЯЗЬ) միջոցով:

— Լեռնային պայմանները համար սովորական բան է ընդթիջումներով թերթեր ստանալը, միանգամից միջանկյալ թերթերը անպայման պահանջվում է հմտորեն հանձնարարել նրանց կարգալ կարմիր բանակայիններին (առանձին հերթին կարգալ ամենից կարևոր նյութը — բանավոր հայտարարությունների միջոցով, թերթում ընդգծել գունավոր մատիտով կարևոր տեղերը):

**ՔԱՂԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՆՅՈՒԹԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ ՅԵՎ ՆՐԱՆՑ
ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ**

Գործողությունները լեռներում քաղաչխատանքի նյութական միջոցներին ներկայացնում են հետևյալ պահանջները:

ա) Հարմարություններ փոխադրության համար բարձրան կենդանիներով:

բ) Թեթև քաշ և դյուրակրթյուն (тертативность).

գ) Հնարավորություններ նրանց արագորեն բացազատվելու համար (բեռները ցած դնել ու բարձել):

դ) Ամբողջուն և կայունություն աննապատ մթնոլորտային պայմաններում:

Այս պայմանների մեծ մասը դեռևս ձեռք չի բերված: Անհրաժեշտ է հետազայում ռացիոնալիզատորական իմաստով համառ աշխատանք տանել քաղվուս գույքի տնպաժը հարմարացնելու լեռնային ռելյեֆի և լեռնային տակտիկայի պահանջներին:

Գնդային քաղվուս գույքի տեղափոխության համար անհրաժեշտ է հինգ գրաստ: Բացի դրանից, յուրաքանչյուր վաշտ և մարտկոց պետք է ունենան մեկական ազիտգրաստ:

ԳՆԴԱՅԻՆ ՔԱՂԱՇԻՍ ԳՈՒՅՔԸ ԳՐԱՍՏՆԵՐԻ ՎՐԱ ԲԱՇԽՈՒՄԸ ՅԵՎ ԱՅԴ ԲԱՇԽՄԱՆՆ ԱՌԱՋԱԴՐՎՈՂ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

ա) Կինո-տեղափոխիկը և ոգտագործվող կինո-նկարը տեղավորել հատուկ կառուցվածքի մի գրաստի վրա: ԳՈԶ (բ) սիստեմի տեղափոխիկը ՎՏՈՄՊ դինամո-լարերի հետ միասին: Կարող է միաժամանակ սպասարկել 500-600 մարդու: Բավական է մեկը մի գնդի համար: Նրա բացվելու համար պահանջվող ժամանակը 15-20 րոպե (հաշվելով բեռները ցած դնելու մոմենտից): Ամբողջ սարքավորման քաշը

կինո-լենտի հետ միասին մի բեռնատար ձիու համար նորմալ է-մոտ 70 կլիլդրամ: Ամենից ավելի հարմար լեռնային պայմաններին համար պետք է համարել դարսովի եկրանը: Ժապավենները լեռնային պայմաններում հաճախ տեղացող անձրևներից պահպանելու համար անհրաժեշտ է ունենալ զոնտ սովորական տիպի 2-2½ մետր տրամագծով:

Լեռներում մարտիկների մեծ հոգնածությունը պահանջում է, վոր պատկերն ունենա բարձրորակ բովանդակություն և վոչ մեծ մետրաժ (4-5 մասից վոչ ավելի):

բ) Ռադիո-տեղափոխիկը տեղավորվում է նույնպես մի սովորական կառուցվածքի գրաստի վրա: Ավելի պետքական են լեռնային պայմաններին ԲԶԿ ապարատները մի ճամբրով (չեմոդանի) մեջ: Հարկավոր են տեղափոխության բոլակ (հեմոդանի) մեջ: Հարկավոր համար: Կահամար: Պարզ են ու հասարակ գործածության համար: Կահամարը և ու հասարակ գործածության համար: Կահամարը 15-20 րոպեյում Առանց բեռի յե արագ բացել ու սարքել 15-20 րոպեյում: ՏՎ(3)0 ուժեղացնողի կարող են սպասարկել 50-75 մարդ: ՏՎ(3)0 ուժեղացնող-150-200 մարդ: Մոման տարրերը պետք է չոր լինեն կամ կալաքարային աղումուլատորներ: Մաչանքը չոր լինեն կամ կալաքարային աղումուլատորներ: Մաչանքը պետք է դարսովի լինեն, վոչ ցածր 6 մետր բարձրությամբ (յուրաքանչյուր կտրող 2-ական մետր): Սպասարկում է մի մարդ: «Ակկորդ» և ՏՄ տիպի ուղարկներ լեռներում անպետք են՝ իրենց խոշոր ծավալ ունենալու պատճառով: ԲԶ տեղափոխիկը յերկու ճամբրովի մեջ նույնպես մեծ ծավալ ունի:

Ռադիո-սարքավորումով գրաստը կարելի յե ուղարկել առանձին կանգնած վաշտերը կամ տրվել նրանց 1-2 ուղով: Մեծ բարձրություններին վրա ռադիո-սարքավորման լսելիությունն ավելի թույլ է, չնորհիվ մեծ մթնոլորտային դատարկությունների: Լավ ընդունումը լինում է միայն ժամի 22-23:

ԲԶԿ ռադիո-տեղափոխիկով գրաստի վրա կարելի յե տեղավորել և բազմացնող ապարատը: Ամենից կիրառելին

լեռնային պայմաններում պետք է համարել չափերոգրաֆը: Ոգտադործելու համար հարմար է, վորովհետև չափերոգրաֆի ժապավիճը լեռներում չի պահանջում արկղ կամ սեղան, հասարակ է գործածության համար: Լավ է տեղափոխության համար, տալիս է մինչև 80 պատճեն (ոտտիսկ): Ընդհանուր առմամբ չափերոգրաֆը միանգամայն բավարարում է տպած ու ձեռքով գրած նյութերը բազմացնելու համար, այն չափով, ինչ չափով այդ սահմանափակ է աշխատանքի սովորական պայմաններում:

Նրա թերթություններն են՝ ժապավենները չուտ են մաշվում (ամենորյա աշխատանքի համար պահանջվում է վոչ պակաս 5 հատ), ժապավենները չեն դիմանում բարձր ջերմատիճանի, հալում են, այդ պատճառով, ըստ հնարավորության նրանց պետք է պահել չվաքում: Պահանջում է փոքր փոփոխություն կառուցվածքի մեջ տեղափոխության հարմարության և պահելու համար:

Ապրկողգրաֆը և ալիակետիպը իրենց աշխատանքի կառուցվածքով լեռներում կիրառելու համար անպետք են (ծավալի մեծության, չոք ժամանակ չեն աշխատում, ռեակտիվները պահելու համար ամանները անհարմարությունը և նրանց տեղափոխությունները դժվար է և ունեն ջմահաճուճներ):

դ) Գրադարանը նույնպես պետք է տեղափոխել հատուկ կոնստրուկցիայի մի գրաստի վրա: Մի գրաստի վրա կարելի չէ վերցնել 70-80 կիլոգրամ գրականություն: Յեթե գրքերը փոքր են, կարելի չէ հաշվել մոտավորապես մինչև 600 ուրինակ, վորը լիովին բավական է դնելն սպասարկելու համար մի ամբողջ ամսվա ընթացքում առանց փոխելու գրքերը: Գնդային գրադարանը փոքր դադարներում բաց չեն տնում, վորովհետև շատ ժամանակ է պահանջում դրա համար: Այդ ժամանակ գլխավորապես աշխատում են գասակային գրադարանները և վաչտի գրադարանատները:

Գրադարանը պետք է գրականություն ունենա նաև տեղական բնակչության համար (բաժանելու համար):

դ) Պահուսնի կիսն-ժապավենները, խաղերը, տիկնիկա-յին թատրոնը, դնդի ու վաչտի մամուլի համար թուղթը, յերաժշտական գործիքները պահանջում են մի գրաստ սովորական տնտեսական տիպի (անձրևից պաշտպանելու հարմարություններով): Շատ ցանկալի չէ ունենալ նույնպես «Մեկիֆոն» տիպի յերթային գրամաֆոն:

ե) Փոտո-լաբարատորիան և ակումբի տնտեսական իրերը, այն է՝ վրանները, բեմի ռեկվիզիտը, լապտերները, ռուպորը, ակումբի աշխատակիցները ամենորյա անձնական իրերը նույնպես պահանջում են տնտեսական տիպի մի գրաստ:

վՏՈՄՊ Փոտո-ապարատները, չնայած իրենց մեքանիկոնստրուկտիվ թերություններին, ընդհանրապես առմամբ պետքական են լեռնային պայմաններում: Սակայն պահանջում են չափազանց խնամքոտ վերաբերմունք: Փոտոթղթա-կիցները կրում են իրենց վրա:

վԱՇՏԻ ԲԱՂԼՈՒՍԳՈՒՅՔԸ ՅԵՎ վԱՇՏԱՅԻՆ ԱԳԻՏԳՐԱՍԸ

վաչտային ագիտգրատի համար կարելի չէ ոգտագործել սովորական տնտեսական գրաստը: Գրաստը բաղկացած է լինում հետևյալ իրերից—

ա) ամեն տեսակ գրամոն.

բ) չափերոգրաֆ տիպի բազմացնող վաչտի բաղմատի-բաժի համար: Այդ հնարավորություն կտա վաչտային բազմատիրաժը լույս ընծայել ավելի կատարյալ յեղանակով, քան պատճենահան թղթով և թերթը մատակարարել ջոկե-րին նույնպես.

գ) վաչտային գրադարանը 60-70 գրքերով և բրոշյու-րներով մինչև 5 կիլոգրամ քաշով.

դ) ռուպոր.

ե) լապտեր.

զ) շաշկիներ, շախմատ, դոմինո.

կ) 3-4 որվա համար թերթերի կոմպլեկտ և ժուրնալներ.

ը) բրեզենտ, վրան կամ գորգ.

թ) գործածության և վաշտային բազմատիրաժի ու դասակային իլյիչեկաների համար պահուցի թուղթ, ներկեր, մատիտներ.

ժ) ֆոտո-ապարատ, այն դեպքում, յեթե վաշտում կա և նրա կիրառումը յեղանակի պատճառով անհնար է:

Այդպիսի բեռան ընդհանուր քաշը մատավորապես 35-40 կիլոգրամ է: Յեթե այդ քաշից պակաս է, կարելի չէ լրացնել վաշտի հրամատարի և քաղցեկի յերթական դրասենյակի իրերով և մասամբ վաշտի պետկազմի անձնական իրերով:

Վաշտի ազիտգրաստը ամենալավ բազան է վաշտի մասնաշաղկապի աշխատանքի համար և նա անպայման անհրաժեշտ է, յերբ վաշտը հաճախ լեռներում առանձին է լինում:

Ազիտգրաստի մասնաշաղկապի աշխատանքի պատասխանատվությունը դադարեցնելու գիշերովներում և որահանգիստներում կրում է վաշտի քաղցեկը, վորն աշխատանքի մեջ է գրավում վաշտային գրադարանապետին, կուս և կոմյերիտական բջիջների քարտուղարներին, հրամկազմին և վաշտի մասնաշաղկապի ակտիվին:

Դասակային գրատար գրքերը տանում է նոնակային տիպի պայուսակի մեջ: Միայն անհրաժեշտ է կարել ժուրնալների չափով և լավ, անջրանցիկ բրեզենտից: Իր վրա կրելու այդ պայուսակի քաշը 1-1½ կիլոգրամից ավելի չպետք է լինի: Գրադարանը գրականություն է վերցնում իր հետ մի

պարապմունքի համար, իսկ պահուցի գրականություն նա չպետք է կրի իր հետ:

Հատուկ դժվարությունների ժամանակ, մանավանդ գիշերը, գրաստների դասակային պայուսակները կարելի չէ տեղավորել վաշտի ազիտգրաստի վրա կամ վաշտային տրանսպորտի գրաստներից մեկի վրա:

Յեթե վաշտում չկա ազիտգրաստ, գարմոնը, չապիրո-գրաֆը, վաշտային տեղափոխիկը տեղափոխում են զնդացիերային դասակի գրաստներից մեկի վրա կամ պետկազմի իրերի հետ միասին, վոր, իհարկե, քալականիմ անհարմարություն է ստեղծում: Յեթե չապիրոգրաֆը չկա, վաշտի բազմատիրաժը գրելու համար հարմարանքը տանում է իրմարադիրը պայուսակի մեջ կամ զնդացիերային դասակի գրաստներից մեկի վրա յեն դնում (վորպես կանոն, չի հանձնարարարվում կրել տնտեսական գրաստի վրա, տնտեսական գրաստը հաճախ յետ է մնում և դրա համար թերթի լույս ընծայումը յետ է ընկնում):

Դասակային իլյիչեկան կարող է դաշտային գորամատեում ընդունված տիպի նման լինել, սակայն անհրաժեշտ է հարմարացնել այնպես, վոր նրա մեջ կարելի լինի պահուցի թուղթ դնել, քանոն, մատիտներ և ուրիշ դեղք: Իլյիչեկան և այն պայուսակը, վորի մեջ պահվում է իլյիչեկան, պետք է պատրաստել անջրանցիկ կտորից:

Փորձը ցույց է տալիս, վոր քաղցուղուլքի համար վոչ կատարելագործված գրաստները ավելի շատ ժամանակ են պահանջում բարձելու ու բեռն իջեցնելու համար: Այդ պատճառով դադարեցնելից դուրս դալու ժամանակ 3-5 րոպե առաջ սկսել քարձել միջև յերթաշաշուսի դուրս գալը: Այլ կերպ ազիտգրաստները, մանավանդ ակումբներին կամ յետ կզցեն գորասյունը կամ յետ կընկնեն:

Պահուցի քաղցուղուլքի մի մասը (թուղթ, գրականություն և այլն) ազիտգրաստները թեթևացնելու նպատակով պետք է պահել պարենմատակարարման բազաներում:

դ) ռուպոր:

ե) լապտեր:

զ) շաշկիներ, շախմատ, դոմինո:

կ) 3-4 որվա համար թերթերի կոմպլեկտ և ժուրնալներ:

ը) բրեզենտ, վրան կամ գորգ:

թ) գործածութեան և վաշտային բազմատիրաթի ու դասակային իլլիչեկաների համար պահուելի թուղթ, ներկեր, մատիտներ:

ժ) Ֆոտո-ապարատ, այն դեպքում, յեթե վաշտում կա և նրա կիրառումը յեղանակի պատճառով անհնար է:

Այդպիսի բեռան ընդհանուր քաշը մոտավորապես 35-40 կիլոգրամ է: Յեթե այդ քաշից պակաս է, կարելի չէ լրացնել վաշտի հրամատարի և քաղղեկի յերթական դրասենյակի իրերով և մասամբ վաշտի պետկազմի անձնական իրերով:

Վաշտի ազիտագրաստը ամենալավ բաղան է վաշտի մասնաշաղկան աշխատանքի համար և նա անպայման անհրաժեշտ է, յերբ վաշտը հաճախ ընդներում առանձին է լինում:

Ազիտագրաստի մասնաշաղկան աշխատանքի պատասխանատվութիւնը դադարեցնելու գիշերութիւնում և որահանգիստներում կրում է վաշտի քաղղեկը, վորն աշխատանքի մեջ է գրավում վաշտային դրադարանապետին, կուս և կոմյերիտական քիչիներին քարտուղարներին, հրամկազմին և վաշտի մասնաշաղկան ակտիվին:

Դասակային դրաստար գրգերը տանում է նոնակային տիպի պայուսակի մեջ: Միայն անհրաժեշտ է կարել ժուրնալների չափով և լավ, անջրանցիկ բրեզենտից: Իր վրա կրելու այդ պայուսակի քաշը 1-1½ կիլոգրամից ափելի չպետք է լինի: Գրադարանը դրականութիւն է վերցնում իր հետ մի

պարապմունքի համար, իսկ պահուելի գրականութիւն նա չպետք է կրի իր հետ:

Հատուկ դժվարութիւնների ժամանակ, մանավանդ գիշերը, դրաստները դասակային պայուսակները կարելի չէ տեղափոխել վաշտի ազիտագրաստի վրա կամ վաշտային տրանսպորտի դրաստներից մեկի վրա:

Յեթե վաշտում չկա ազիտագրաստ, դարմոնը, չապիրո-դրաֆը, վաշտային տեղափոխիկը տեղափոխում են դնդա-ցիրային դասակի դրաստներից մեկի վրա կամ պետկազմի իրերի հետ միասին, վոր, իհարկե, բավականին անհարմարութիւն է ստեղծում: Յեթե չապիրոդրաֆը չկա, վաշտի բազմատիրաթը գրելու համար հարմարանքը տանում է խմբագիրը պայուսակի մեջ կամ դնդացիրային դասակի դրաստներից մեկի վրա յեն դնում (վորպես կանոն, չի հանձնարարւթիւմ կրել տնտեսական դրաստի վրա, տնտեսական դրաստը հաճախ յետ է մնում և դրա համար թերթի լույս ընծայումը յետ է ընկնում):

Դասակային իլլիչեկան կարող է վաշտային զորամասե-րում ընդունված տիպի նման լինել, սակայն անհրաժեշտ է հարմարացնել այնպես, վոր նրա մեջ կարելի լինի պահուելի թուղթ դնել, քանոն, մատիտներ և ուրիշ դնել: Իլլիչեկան և այն պայուսակը, վորի մեջ պահվում է իլլիչեկան, պետք է պատրաստել անջրանցիկ կտորից:

Փորձը ցույց է տալիս, վոր քաղղուսգույքի համար վոչ կատարելագործված դրաստները ափելի չառ ժամանակ են պահանջում բարձելու ու բեռն իջեցնելու համար: Այդ պատճառով դադարեցնելից դուրս գալու ժամանակ 3-5 րոպե առաջ սկսել բարձել միևնչև յերթաշաղկի դուրս գալը: Այլ կերպ ազիտագրաստները, մանավանդ ակումբներին կամ յետ կզցեն զորայութիւնը կամ յետ կընկնեն:

Պահուելի քաղղուսգույքի մի մասը (թուղթ, գրականութիւն և այլն) ազիտագրաստները թեթեւացնելու նպատակով պետք է պահել պարենմատակարարման բազաներում:

Հեռնային գործողութիւնները չափազանց անբաժարար փորձը պահանջում է առաջին հերթին լեռնային ռայոններում դասավորված գործառնաբից լայն ծավալել ռացիոնալիզատորական շարժումը:

Յեթե նույնիսկ դաշտային զորամասերում հանդերձանքի, զինասարքի, տրանսպորտի հիմնական առարկաները, վորոնք թեև հիմնականում ստուգված և ուսումնասիրված են և դարձյալ պահանջում են մտցնել իրենց կոնստրուկցիայի մեջ վորոշ փոփոխութիւններ կամ ուղղումներ, ևս առավել խիստ լեռներում գործող զորամասերի համար այդ հարցերն առաջիմ սկզբնական թարմութիւն ունեն: Առանձնապէս կարևոր է գլուղատնտեսական և ռացիոնալիզատորական շարժումն ուղղել մարտական լեռնային տեխնիկայի նոր կոնստրուկցիաներ ստեղծելուն և հնէրի լավացնելուն:

Լեռներում գործելու համար նշանակված զորամասերի կուսակցական քաղաքական աշխատանքի կարևորագույն ֆունկցիաներն են հանդիսանում լայնորեն ծավալել ռացիոնալիզատորական շարժումը և սխտեմատիկ ամենորոյա աշխատանքն այդ ուղղութիւնում:

Ռացիոնալիզատորական աշխատանքի ձևերն ու մեթոդները ընդհանուր առմամբ չեն տարբերվում ընդհանուր ընդունված ձևերից ու մեթոդներից:

Միայն պետք է նշել, վոր առանձնապէս լայն պետք է ծավալել ռացիոնալիզատորական աշխատանքը գրաստութարաների մեջ:

Հաճելիւթում տրվող նյութերը լավագույն նմուշները չեն այն փաստաթղթերից, վոր հրատարակվել են լեռնարշավի ժամանակ: Նրանցից շատերն ունեն շատ թերութիւններ, թե՛ բովանդակութեան և թե՛ ձևի տեսակետից: Բայց և այնպէս նրանք բոլորն էլ արժեքավոր են այն պատճառով, վոր պարզ ցույց են տալիս, թե ինչպէս գործնականում քաղապարատր մտեցել է լեռնային պայմաններում մարտական պատրաստութեան քաղաքականութեան հարցերի լուծմանը:

Ժամանակի սղութեան պատճառով հնարավոր չէր տալու նաև տպագրվող հալալվածների վերլուծումը թեև, իհարկէ, նման վերլուծման կարիքը մեծ էր:

Հավելված № 1

Տեղիկ դատակային թերթ, մեկն այն թերթերից, վոր հրատարակվում էյին լեռնարշավի ժամանակ:

Պրոլետարներ բոյոր յերկրների, միացիւ
ՈՐԳԱՆ 3-ՐԴ ՀԱՏԵՑԻ ՀԱՄԱԿՈՄԿՈՒՄԻ
(Բ) ԲՁԻՁԻ 1-ԻՆ ԴԱՍԱԿՈՒՄ

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՇՐԱՁԻԳ № 2

4 ոգոսոսի 1931 թ.

Վարժիկները հաղթահարել այն խոչընդոտները, վոր զնելու յեն կապիտալիստները դալիք պատերազմում: Մարտական պատրաստութիւն ձևակաւում մեր յուրաքանչյուր հաջողութիւն հարված է ինտերվենցիայի պլանները դնմ:

**ՎԱՐԺՎԵՆՔ ՀԱՂԹԱՀԱՐԵԼ
ԽՈՉՆԻՈՏՆԵՐ**

Խախտողներին ծառայութիւնը զորքերի մարտական գործողութիւններին հաճախակի ձեւերից մեկն է: Իմպերիալիստական պատերազմի որինակներն առանձնապէս վառ կերպով ցուցց տվեցին այդ զորքի կարեւորութիւնն ու մեծ արդունավետութիւնը: Գալիք պատերազմում, վորը մեր դեմ պատրաստուեալ են ինտերվենտները, խախտման ծառայութիւնն ավելի տեղ կընին, կլինին տառնանապէս բարդ, քանի վոր դրա վրա կուղղվի ժամանակակից տեխնիկայի ամբողջ ուժը:

Մենք պետք է վարժվենք հաղթահարել գալիք խոչնդոտները, յուրացնել կատարելապէս մարտական պատրաստութեան այդ կարեւորագոյն բնագավառը: Դեռ ավելին. մենք պետք է փորձ տանք ամբողջ կարմիր բանակի համար, եւ ավելի ուժեղացնելով դրանով նրա մարտունակութիւնն ու կորովը:

ՄԵՐ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Մշակելով խախտման ծառայութիւնը մենք պետք է միաժամանակ կապենք այն պատերազմի այն պատրաստութիւնների հետ, վոր տեսնում է կապիտալիստական աշխարհը ԽՍՀՄ դեմ: Պարապմունքի լավ անցկացումը խախտումների դործնական հաղթահարման մշակման հետ եւ ավելի մեծ դանձ կլինի Կարմիր բանակի մարտական պատրաստութեան ամբողջման գործում:

Ամբողջ ուշադրութիւնը պարապմունքի յուրացմանը:

**ԿՈՄՅԵՐԻՏԱԿԱՆՆԵՐ,
ՅՈՒՅՑ ՏՎԵՔ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՈՐԻՆԱԿՆԵՐ**

Բոլոր կոմյերիտականներն այս պարապմունքում ստացան անհատական առաջադրանքներ հետեւյալ հարցերից. մշակել թերթեր, գրել թղթակցութիւններ, ոգնել ջոկերի հրամանատարներին ծավալելու սոցմրցակցութիւնը, լողունգներ նետել, հայտարարել

կոմյերիտականներին որինակել թիւութիւնը: Ռացիոնալացման առաջարկներին հավաքի նկատմամբ կոմյերիտականներն այսոր պետք է ցուցց տան լավ աշխատանքի որինակներ:

**ԱՅՍՏԵՂ ԼԱՎ ԵՆ
ԱՇԽԱՏՈՒՄ**

3-րդ ջոկի կուրսանտներ՝ Նովիկովը, Կաքայլյանսկիք, Սիվասովը, Բելովոլովը, Ռուսանովը, Նեուսիբոսովը և ջոկի հրամատար Պրիվալովը խնդրում են դասակի հրամատարին հաստատել լրենց, վորպէս հարվածայիններ և կոչ են անում իրենց որինակին հետեւելու 1-ին ջոկին:

Պ. Ս.

Ոգոստոսի 3-ի պարապմունքի ժամանակ 3-րդ ջոկը լավ եր աշխատում: Բոլորը քողարկված էյին, վաղեմազք լավ էյին կատարում, պահպանելով սոված ուղղութիւնը, չնայած նւրան, վոր դասակը կտրվել էր դեպի ձախ: Պրիվալովը

**ԱՅՍՏԵՂ ՎԱՏ ԵՆ
ԱՇԽԱՏՈՒՄ**

Ընկ. Բրազիլը 3-4 որով իր գրպանումն է պահում թղթակցութիւնները, վոր նրան տալիս են, վորպէս դասակի կազմակերպչի:

Ինչո՞ւ այդպէս ընկ. Բրազիլն:

ՊՉՅՈՒՄԱՆ

Ընկեր Չաբանկոյին հանձնարարված էր ոգոստոսի 3-ին լողունգներ արձակել: Իսկ ընկ. Չաբանկոն սկսեց գոչել լողունգները այն եւ ծաղրով: Կոմյերիտական կազմակերպութիւնը պետք է քննութեան առնի Չաբանկոյի վարմունքը:

Նա չի արդարացնում կոմյերիտականի որինակելութիւնը: ՄՈՒՇԿԱՆ

*
**

2-րդ դասակի զինթըզ-
թակիցները ախորվա պա-
րապմունքի յերկու կան-
դաւման ժամանակ տվեցին
17 թղթակցութիւն:

Ահա ակտիվութեան բրի-
նակ: ՊԶՅՈՒԿԱ

*
**

Լավ եր աշխատում ենկ.
Շուրախովեցիքն ոգոստոսի
3-ին, մնալով ջուկի հրամա-
տարի փոխարեն:

ԿՈՒՐՅԱՆ

ՎԱՏ ԳԻՏԵՆ ԱԶԴԱ-
ՆՇԱՆՆԵՐԸ

3-ին դուրս չեկանք մար-
տական հրաձգութեան: Յերբ
հարձակման՝ ելինք զնում,
կապավոր ընկեր Պրոսկու-
րինը շփոթեց ազդանշաննե-
րն: Վաշտի հրամատարը
չհասկացավ, թե ինչ ազ-
դանշան ե տրվում և հալո-
ւեց 1-ինին ձախ ընդունել:
Յերբ այդ հրամանը արվեց
3-րդ դասակին, 1-ին դա-
սակն ընկավ գնդակոծի
տակ: Այդ վկայում ե, վոր
ընկ. Պրոսկուրինը վատ ե
ուսումնասիրել ազդանշան-
ները և պայմանական նը-

*
**

Ոգոստոսի 3-ին 2-րդ ջո-
կը վազեվազը եր կատա-
րում. էնկ. Սիդաշեր զո-
չում ե՝ քողարկվիր. խակ
ինքը քայլում ե ամբողջ
հասակով մեկ:

Վորտեղ մնաց սոցմրցակ-
ցութեան պայմանագրի կա-
տարումը:

շանհերբ: Իրականում դա-
սակը կարող եր մեծ վնաս
կրել: Վատ որինակ ե, էնկ.
Պրոսկուրին:

ՊԶՅՈՒԿԱ

ԱՆՈՒՇԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

1-ին դադարքում նյու-
թի մշակման մամանակ
էնկ. Սիվասովն «ուշադրու-
թեամբ» լսում եր. նա գլու-
խը քարշ դեցեց ծնկներին ա-
րանքում և քնեց ամբողջ
ժամանակ: էնկ. Սիվասով-
նը հարցածային ե: Ձգվել

ե պետք, էնկ. Սիվասովն,
հարվածայնորեն լսել:

ԽՈՐ ՔՈՒՆ

Առաջին դադարքում կադ-
մակերպված եր թերթերի
ընթերցում: էնկ. Ավժյանը
քնեց շատ խոր քնով: Հստ
յերեռութիւն հա լավ «չուրա-
ցրեց» կարդացածը:

Վատ որինակ ես տալիս
էնկ. Ավժյան, ձգվիր:

ԶԻՆՔՐԱԿԻԳ

ԽՄԲԿՈՒ

Հավելում № 2

Առանձին կարմիր բանակային քաղաքացիականներ լեռնաքաղվի ժամանակ հրատարակվող վաշտային բազմաթիվ լրագրերից ու դասակային իլյիչեկաներից:

ՓՈՐՁԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՅԻՆ ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔ

Այս պարագամունքը ցույց տվեց, վոր 4-րդ վաշտի 3-րդ դասակը պատրաստ է լեռներ դուրս գալու:

Բոլոր ընկերները, չնայած անբարենպաստ յեղանակին, վերջերին յերթի համար անհրաժեշտ բոլոր իրերը: Ըմպանակները (կրուժկաները), կաթսայիկները, դռները, հակազապերը, վոտքի վաթաթանները, — «Ուրվա ալդ հերոսները» բոլորն էլ իրենց տեղումն էյին, գործածության համար պատրաստ: Բայց դրա հետ միասին կային նաև փոքրիկ թերություններ: Ընկերներից վոմանց, մասնավորապես՝ ընկ. Սադիկովի իրերի տոպրակներն անսարք էյին: Մի քանիսի չափիկաները ծոված էյին և ալին: Հարկավոր է, քանի ուշ է, վերացնել ալդ թերությունները:

Բացի դրանից, հարկավոր է, վոր դրաստավարները լավ նայեն կենդանիներին, քանի վոր նրանցից շատ բան է կախված: Մասամբ անփութության և մասամբ բեռը կոպիտ ձևով բարձելու հետևանքով ջորիներից մեկի մեջքը հարել էր:

Իսկ ինչ է նշանակում կենդանու մեջքի հարվածքը յերթի սկզբին. ալդ նշանակում է կորցնել կենդանու աշխատունակության մի մասը, իսկ հետագայում դուրս բերել նրան չափքից: Այդ պատճառով զրաստավարները պետք է առանձնապես աշխուրջ և ուշադիր լինեն դեպի կենդանիների խնամքը:

Մնացածում փորձնական պարպամունքը հաջող անցավ:

ՇՏԻԿ

ՀԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԱՄՈՒՐ ԿԱՐԳԱՊԱՀՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ուղղորդ ու սլկուն ռարը բարձրանալիս հուլիսի 16-ին ձիապան ընկ. Ազովցևը խիստ ձգեց ձին, վորի համար առանց այն էլ դժվար էր բեռը մեջքին սարը բարձրանալ:

Ընկ. Ռեմենիկը նկատեց նրան, թե պետք է թեթև ձգել ձիուն: Դրան պատասխան Ազովցևը հայտնեց նրան:

Ընկ. Ազովցևի խոսքերը վրդովեցրին ամբողջ ջոկը: Կոմյերիտական Ազովցևը պետք է բարձրացնի իր կարգապահությունը:

ԳԼԱԶ Ի ՌԻՈՈ

ՀԱՐՎԱԾԱՅԻՆ ԴԱՍԱԿԻ ՀԱՄԱՐ

Ճամբարից դուրս գալու մոմենտից զննացրորդները հաստատապես և անչեղորեն կատարում են հրամատարության բոլոր առաջադրանքները: «Անցած բոլոր տեղաշարժումներն ու յերթերը գնդացրային դասակը կատարել է գերազանց»: Այսպես բնութագրեց զննացրորդների աշխատանքը 3-րդ վաշտի քաղղեկը:

Ճանապարհին կատարած ամբողջ աշխատանքի ընթացքում զննացրորդները ցույց տվեցին աշխատանքի լավագույն որինակներ և ապացուցեցին բարձր զիտակցություն և ամեն տեսակ պարագայում աշխատելու հմտություն:

Տոկունության ու դասակարգային բարձր զիտակցության որինակ ցույց տվեցին զննացրորդները լեռներում գեղեթի ժամանակ 734 և 901 լեռնանցքերի նեղ կածաններում: Զգում ես, վոր յուրաքանչյուրը, սկսած դասակի հրամատարից, ջոկի հրամատարից մինչև սոսկական մարտիկը գիտակցում է, թե փնչալիս պատասխանատու և պատվավոր դործ է կատարում ինքը:

Գերազանց աշխատանքի, անձնվիրության և հայտարարած ձեռնարկության համար մարտիկներն արդեն ունեն վաշտի հրամատարությանից 10 անդալիսություն:

Գնդացորդները խոստանում են.

Մինչև լեռնաբլուզի վերջը համառորեն մարտնչել իրենց աշխատանքի բարձր վորակի համար և չնայած բոլոր դժվարություններին, չթուլացնել վերցրած բարձր տեմպերը: Գնդացորդները միանդամայն արժանի յեն ստանալու Յ-րդ վաշտի 1-ին հարվածային դասակի պատվավոր կոչումը:

ՄԱՆՆՔ ԼԵՌՆԵՐՈՒՄ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԲԱՐՁՐ ՎՈՐԱԿՈՎ

Հառաջ «Մախիմկա» դեպի լեռների նորանոր հաղթանակներ:

ԱՊԱՐԴՅՈՒՆ ԱՆՅԱՆ ԽՈՍՔԵՐԸ

Ինչքան էլ յին մզե ասել զնդի կոմիտարը, զիվիդիայի կոմիտարը, վաշտի քաղզեկը, վոր մեր արշավի ճանապարհին անհրաժեշտ է փոխադարձ ոգնություն, լավ վերաբերմունք դեպի բնակչությունը, ցանքերն ու այգիները: Բայց և այնպես կան թերություններ: Յերկրորդ դասակում չկար ախպես կան թերություններ: Յերբ ձիապանն ու ժառանգը եր լի-փոխադարձ ոգնություն, յերբ ձիապանն ու ժառանգը եր լի-փոխադարձ ոգնություն, վոչվոր նրան չոգնեց: Նում, մենակ իջեցնելով դրաստարեուր, վոչվոր նրան չոգնեց: Գնդացրային դասակումն ել ընկ. Ֆոմենկոն, տեսնելով խնձորները, չհամբերեց ու վորոշեց բողբոջ և բաժին հանել ընկերներին, վորպեսզի գրանուլ թաղցնի իր հանցանքը:

Հարկավոր է մի անգամ ևս ուշադրություն դարձրել կարգալ հուշատետրերը և վերջ տալ նման աննորմալ յերևույթներին:

ԱՊԱՐԴՅՈՒՆ ԱՆՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ

Պարապմունքի ժամանակ, — հետախուզական ջոկատի դործադրությունները, — զնդացրային դասակը ընդգրկված եր սոցմրցակցությամբ հետևյալ հարցերի չուրջը. — 1) ինչ-պիսի յուրացում, 2) փոխադարձ ոգնություն. 3) զենքի խնամք: Սոցմրցակցության պայմանագրերը կատարված եր: Մարտիկները խնդիրը դիտելին, կար փոխադարձ լավ ոգ-

նություն, բացառությամբ զենքի խնամման (ընկ. Կրավչենկոն ձեռքից բաց թողեց հրացանը) և վատ եր ձիապանների հսկողությունը:

(Ս. Ս.)

ԱՊԱՐԴՅՈՒՆ ԱՆՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ ՅԵՐԹՈՒՄ

Ձիապանների ու համարների միջև կնքված պայմանագրերը կատարված են լավ, բացառությամբ դրաստարեուր ընկ. Պազենի: Նա մոռացավ ձեռքի վորքաշները: Դրա հետևանքով դրաստարեուր զնդացրով վայր ընկավ մի կողմի վրա և հարկ յեղավ կրկին բարձել ու յետ ընկնել դորասյունից և ապա շտապել — հասնել նրան: Դրանով մենք իզուր հոգնեցնում ենք ձին ու զնդացրային սպասարկողներին:

Անհրաժեշտ է հաշիվ տանել այդ սխալները և ծավալել փոխադարձ ոգնություն մրցակցությունը:

Միայն ընկերական աջակցությամբ մենք կհաղթահարենք բոլոր դժվարությունները: Բոլորն ել դեպի սոցմրցակցություն:

ԲԵԼՈՒՍՈՎ

Այսօրվա որսորդացը ցույց տվեց, վոր մենք տակավին լիովին չենք հաղթահարել լեռնային հանդերձանքը: Ձկա դրաստարեուրների ու համարների ստույգ աշխատանք վատ են կատարվում բարձունքն ու բեռնաթափումը: Հարկավոր է վերացնել թերությունները, վորոնք խանգարում են արագ բարձմանն ու բեռնաթափմանը:

ԱՊԱՐԴՅՈՒՆ ՇԱՐՔԵՐՈՒՄ

Կոմյերիտականներն ու կուսակցականները դիտել իրենց խնդիրներն, այն ե՛ւ վոր իրենք ամենուրեք պետք է լինեն առաջադիւր շարքերում:

29/VII պարապմունքում ընկերներից վոմանք ցույց տվեցին, վոր իրենք պետք է լինեն առաջավոր, ինչպես ընկ.

ընկ. Գոմենկոն, Պոնամարենկոն և Սուբրիկովն եյին: Նրանք չալակով փոխադրում եյին գնդացիքը կտրտուկ տեղանքով և ուղնություն եյին ցույց տալիս ընկերներին: 30/VII մարտի ժամանակ ընկ. Ջեյնովը լավ սպնություն ցույց տվեց ջոկին. նա իր ձին հանձնեց մի այլ ձիապանի, իսկ ինքը սկսեց փամփուռներ փոխադրել գնդացիքի մոտ և ոգնեց փոխադրել գնդացիքը: Այդպիսի փոխադրած ուղնությունը ջոկի համար շատ լավ եր:

ՅՈՒՆԻՅՈՒՆ

ԿՈՒՍԱՇԽԱՏԱՆՔ

Գնդացրային դասակի կուսակցականներն ու կոմյերիտականներն արշավի ընթացքում ցույց տվեցին կուսակցական կամքի, տոկունության, բայլչեիկյան համառության որինակներ այն դժվարությունների հաղթահարման մեջ, վոր պատահում եյին ճանապարհին: Չկա յերթում կուսակցականի յետ մնալու վոչ մի դեպք:

Բայց դրա հետ միասին կան մի շարք կուսակցականներ ու կոմյերիտականներ, վորոնք որինակ չեն հանդիսանում անկուսակցականների համար: Նրանք առաջամարտիկներ չեն հրամատարին ողնելու դործում:

ՓՈԽԱԴՐԱԾ ՈՐԿՈՒԹՅՈՒՆ

Հուլիսի 26-ին յերրորդ ջոկը պաշտպանությունումն եր: Խնդիր ստացանք գրավելու պաշտպանությունը բարձունքներում: 3-րդ ջոկը հաջողությամբ կատարեց այդ աշխատանքը և լավ թողարկեց գնդացիքը: Բայց յերր հակառակորդն արդեն սկսեց կուտակվել դրոհի, և դասակի հրամատարը հրամայեց յետ ջաշվել, ինչ ստացվեց. համարները վերջին գնդացիքը, բայց դժվար եր այն սարնիվեր բարձրացնել, իսկ մնացած համարները չեյին ողնում գնդացիքը տեղադրութիւն, վորպեսզի արագ փոխադրվի այն մի այլ բնագիծ:

Այդ բոլորը նրանից եր, վոր կազմակերպված չեր ջոկը

Բի միջև սոցմըցության պայմանագրեր: Հեռագրում հարկավոր ե հաշվի առնել լեռնային տեղանքը և չմոտանալ փոխադրած ուղնությունը:

ՀԱՅՏԱՐԵՐՈՒՄ ԵՆՔ ԼԱՎԱԳՈՒԹՅՆՆԵՐԻՆ

Մարտիկները լեռներում բացի բարձր տակտիկական պատրաստությունից, պետք ե ունենան հակայական ֆիզիկական դիմացկունություն և դիտակից յերկաթե կարգապահություն: Հանձինս ընկ. Մուկովի 1-ին դասակի 4-րդ ջոկն ունի այդպիսի մարտիկի որինակ— նա ամբողջ լեռնային յերթի ընթացքում տակտիկական պարապմունքներում մենակ, առանց ընկերների ուղնության, տանում եր ձեռքի գնդացիքը և չունի դրա հետ միասին կարգապահական վոչ մի տույժ:

«ՈՒՉԱՍՏՆԻԿ»

Հավելված № 3

Ինչպես եր գնդի բազմատիրաժի խմբացիրն աշխատում լեռներում:

ԽՄԲԱԳՐԻ ԲԼՈԿՆՈՏԻՑ

19/VII. պարպամունք ե պաշտպանությունից: Վճռում ենք հրատարակել բյուլետեն. ընտրում ենք խմբագրության տեղը— նիշ 765: Ժամի 18-ին այնտեղ տեղավորվում ե շտաբը, կապի հանգույցը: 19.00 լույս ե տեսնում բյուլետեն № 1: Լույս ե տեսնում 1 ժ. 20 բոպեյում յերկու յերեսից: Ուղարկվում ե. կապի միջոցներն են— վաշտը գնացող լրատարը, մի այլ վաշտ գնացող լուսանկարիչը, ձիավոր լրատար (պատահական), անձամբ խմբագիրն ինքը և այլն:

20/VII. Ժամի 6-ին լույս ե տեսնում բյուլետեն № 2 (մեկ եջ), 30 բոպեյում: Վաշտերն են ուղարկված խմբագրի ձեռքով, վորովհետև վաշտերը յետ են ջաշվում պաշտպանության, չմոտենալով 765-ին: 10.00-ին լույս ե տեսնում

բյուլետեն № 3, — յետ քաշվելուն նվիրված: Լույս և տես-
նում 20 բույլետում (մեկ յերեսանոց): Բաժանում է խմբա-
գիրն անձամբ. յետ քաշվելու ճանապարհին: № 4 բյուլետենի
հրատարակում նվիրված գիշերային յերթին (2 և՛), 40 բու-
յլետում: Բաժանում է խմբագիրն անձամբ, տեղն ու տեղը
հրահանգում է, դիտում է, թե ինչ աղբեցություն է թող-
նում բյուլետենը:

Գիշերային յերթում խմբագիրը շարժվում է ստորաբա-
ժանման հետ, նպատակ ունենալով ստուգել կոմունիստներին
աշխատանքը գիշերային յերթում:

21/VII. Ֆեբրեկոթ: Հանգիստ: Ստորաբաժանումների
չընդադալություն. նյութերի հավաքում, խմբկոյնների հրա-
հանգում: Մասնակցություն վերլուծմանը: Հերթական №-ի
պլանի կազմում: Զրույց. աղագյին վաշտերի քաղղեկների
հետ աղագյին եջեր տալու համար:

22/VII: Նույն տեղում: Բաղմատիրաժի լույս ընծա-
յում: Տեղում է համարյա ամբողջ ուր մինչև ժամի 18.00:
Աշխատում ենք յերկուսով. — յետ խմբագրում եմ ու գրում,
տեխնիկական աշխատողը տպում է: Շատ ժամանակ է խլում
աղագյին վաշտերի ընկերներին հավաքելը:

23 և 24/VII. ամբողջում եմ 5-րդ վաշտին: Առաջա-
գրանքս է՝ ստուգել ջոկհրամի քաղաշխատանքը, դասակի
կուսակազմակերպչի աշխատանքը, սոցմրցակցությունը: Այս
բոլոր ուրերին գտնվում եմ սկզբում 3-րդ դասակում, և այ-
նուհետև 4-րդ վաշտի 2-րդ դասակում:

Գնդի պատասխանատու խմբագիր՝ ԳՈՐԲԱՏՈՎ

Հուշատարեր մարտիկի, ջոկհրամի դասակի կուսկազ-
մակերպչի ու քաղղեկի համար լեռներում:

(Լեռնարշավի նյութերից)

ՄԱՐՏԻԿԻ ՀՈՒՇԱՏԵՏՐԸ ՅԵՐԹՈՒՄ

1. Վարձան կարող ես աշալուրջ հետևիր վոտքերիդ,
վոտնամանիդ ու վաթաթաններիդ:

2. Պահպանիր ջրի ուժիդ:
Հիշիր, լեռներում ջուրը քիչ է, վարժվիր նրա բացակա-
յությանը:

3. Շողին յերթում չմոռանաս յետ քաշել յետևի շփոցիկը
(կադիրյոկ), նա պահպանում է արևահարությունից:

4. Հարգարիբ հանդերձանքդ ախպես, վոր վոչինչ չը-
խանդարի շարժմանդ:

5. Աչքիդ լույսի պես պահիր գենքդ ու ամբաշինական
գործիքդ:

6. Առանց հրամատարիդ թույլատվության վոչ մի գրամ
մի բանեցրու սլորենիդ անձեռնմխելի պաշարից:

7. Վարձան կարելի չէ աշալուրջ հետևիր գրատոներին և
մանավանդ լավ բարձմանը, վորպեսզի կենդանիները վրա
հարվածքներ չլինեն:

8. Վոչ մի կարգապահական խախտում մարտիկի կողմից
յերթի ամբողջ ընթացքում:

9. Յերթի միջոցին վորձան կարող ես մեծ սղնություն
ցույց տուր ընկերներիդ:

10. Ամբարբու բայլելիկյան զոդումը տարբեր ազգու-
թյունների յեղբայրական ստորաբաժանումներին հետ:

11. Քո ամբողջ աշխատանքը համակիր աշխատանքի սո-
ցիալիստական ձևերով, սոցմրցակցությամբ ու հարվածալ-
նությամբ:

ԳՆԴԱՅՐՈՐԴ ԶՈԿՀՐԱՄԱՏԱՐԻ ՀՈՒՇԱՏԵՏՐԸ ԼԵՌՆԵՐՈՒՄ

Լեռներում գործելու ժամանակ զնդացրորդ ջոկհրամա-
տարը պետք է հիշի.

Հրաձգային գործն ու նրա պատրաստությունը

1. Բարձրագույն Հրաձգութեան ժամանակ կիսածածկ ու ծածկված զորքից անհրաժեշտ է, անկախ հեռակայութեանից, ավելացնել ողակը, յեղնելով հակառակորդի գտնվելու բարձրութիւնը:

2. 30—35 աստիճանից ավելի վեր հրաձգութեան ժամանակ լարեր հետադարձ զսպանակը:

3. Շարունակ հրաձգութեան ժամանակ հաշվի առա) ճնշումը, բ) ջերմութիւնը:

4. Չմոռանաւ, վոր լեռները «գողանում են» տարածութիւնը: Նոսր մթնոլորտում իրերը ավելի պարզ և ավելի վարդաշէն և ավելի մոտ են թվում, քան թէ նրանք կան իրոք:

5. Լեռներում կան մեծ մեռյալ, չգնդակոծվող, տարածութիւններ: Այդ պատճառով գնդացիներ կրակային դիրքում հաստիւր վոչ թէ ամենաբարձր տեղում, վորտեղ դու կերևաս ուելեֆ կերպով և քեզ հայտաբերելը հեշտ կլինի, այլ առաջին կամ կողքի լանջի վրա, վորտեղ քեզ համար ապահովված կլինի և մոտավոր, և հեռավոր գնդակոծը:

6. Յերթի դուրս գալուց առաջ չմոռանաս ստուգել, թէ պատրաստ ե արդոք գնդացիք հրաձգութեան, ստուգել բացակները, հետադարձ զսպանակի լարումը և այլն:

7. Լեռներում, մանաւանդ բարձրագույն չափազանց դժվար կլինի ջուր գտնել: Այդ պատճառով յերբ գնդացիք վոխադրվում է գրաստարեռով, միշտ գնդացիք ունեցիր լիքը ջրով:

8. Պահուցի մասի փամփուշտները միշտ ունեցիր առաջին գրաստարեռում:

9. Յերբ լեռների կրակային դիրք ես դուրս գալիս, հաճախ փոխիր համարներին, այդպիսի վերելքները խիստ հոգնեցուցիչ են:

10. Շարժման ժամանակ կամ գնդացիք կրակային դիրքի դուրս բերելիս, բաց վայրերն արագ անցիր վազելով կամ միանգամից սմբողջ ջոկով, կամ մի-մի հոգի (նայած հակառակորդի դրութեան):

Յեթե վերելքն ուղղորդ է և մարդիկ հոգնել են, ավելի լավ է բաց վայրն անցնելուց առաջ մի յերկու րոպե հանգիստ տուր մարդկանց, և ապա արագ անցիր այդ վայրը:

ՅԵՐԹՈՒՄ

1. Ամեն անգամ կանգաւման վայրից դուրս գալուց առաջ անձամբ զննիր.

ա) արդոք ամբողջ դուրքը բարձրած է և ինչպիսի է բարձրած.

բ) ջոկերում բոլոր մարդկանց առկայութիւնը.

գ) դասավորութեան վայրը, թէ չի մոացել արդոք դուրքից վորեւէ բան:

2. Նշանակիր դրաստարեռների ավազներ, վորոնք հետեւեն և պատասխանատու լինեն գրաստարեռի վողջութեան, բարձման արագութեան համար: Այդ առաւել ևս անհրաժեշտ է այն պատճառով, վոր դրաստարեռները հաճախ կտրվում են իրարից:

3. Յուրաքանչյուր դրաստարեռի համար չարունակ ունեցիր 1—2 պահուցի պարան, վորոնք անհրաժեշտ են ձիերին պահելու համար ուղղորդ ու սլկուն վերելքներում ու վարելքներում:

4. Գրաստարեռի դուրքի ամբողջ իրերը հանձնիր առանձին-առանձին մարտիկներին, վորոնք պետք է պատասխանատու լինեն այդ իրերի վողջութեան պահպանութեան ու սարքիւնութեան համար:

5. Ուղղորդ վերելքներում և վարելքներում ինքդ առաջ անցիր կածանի վորեւէ ուղեդարձի վրա, զննիր այն և ձիերին առաջ շարժիր մի ուղեդարձից դեպի մյուս ուղեդարձը:

6. Ուղղորդ ու վտանգավոր վարելքներում հրամայիր առանձնապիս խնամքով ողնել ձիերին, քաշելով պահող պարանները դեպի դարափուլին հակառակ կողմը:

7. Հրամանները զորասլուներով փոխանցելու համար

նշանակիր բարձր ձայն ունեցող հատուկ մարտիկ:

8. Զինավաններ ընտրիր ուժեղ և դիմացկուն մարտիկներին, վտրովհետև ձխապանի աշխատանքը չափազանց ծանր է ու պատասխանատու:

9. Գիշերով շարժվելիս առանձնապես ուշադիր լինիր: Անձամբ ստուգիր ճանապարհը, քայլերով ջոկի՛ր առջևից: Նախազգուշացրու ճանապարհի ամենափոքր անհարթությունների ու վտրոքների մասին:

10. Յեթե ճառանպարհին հարկ է լինում դիշերելու լեռնային նեղ կածանի վրա, դարավիուլի մոտ, փոքրիկ հակառակ կողմում ձին կանգնեցնելու համար տեղ, ցցեր խփիր, կապիր նրանցից ձին: Սահմանի մարտիկների հերթական որսավորակութուն: Ինքդ վոչ մի դեպքում մի՛ պառկիր քնելու մինչև լուսաբաց: Խարույկներ մի վառիր:

11. Կանգառուման վայրից դուրս գալուց առաջ ապահովիր քեզ լապտերով:

ԲԱՂԱՇԽԱՏԱՆՔ

1. Վորոչակի ու պարզ բացատրիր մարտիկներին ստորաբաժանմանը համար ստացած խնդիրը:

2. Մշակիր կանոնադրքի համապատասխան կետերը և հասիր նրան, վոր մարտիկները լիովին յուրացնեն այդ կետերը:

3. Պարզաբանիր և ստուգիր, թե արդյոք բոլոր մարտիկներն են յուրացրել առաջիկա աշխատանքի քաղաքական դրուժներն ու լոգունքները:

4. Յեղիր սոցիալիստական մրցակցության դեկավաթը: Անձամբ որինակ ցույց տուր ուրիշ ջոկհրամանների հետ կնքած անհատական պայմանագրերով: Հասիր նրան, վոր ջոկում մարտիկները 100 %-ով ընդգրկված լինեն անհատական սոցմրցակցությամբ:

5. Վարիր պայմանադրերի ճիշտ հաշվառում ու ցուցադրում:

6. Կազմակերպիր ռացիոնալացման առաջարկների ու պատի թերթի թղթակցությունների հավաք:

7. Տուր առանձին մարտիկներին թղթակցություններ գրելու թեմաներ և առաջադրանքներ:

8. Պատրաստիր դրամիր լոգունքներ մարտի միջոցին ցուցադրելու համար:

9. Յեթե կարող ես, գծագրիր գործողությունների սխեման և սխեմայի պարզաբանումը:

10. Կազմիր ու տուր ամփոփ հարցադիր տվյալ ոպերացիայի ռացիոնալացման համար:

11. Կազմակերպիր թերթերի բարձրաձայն ընթերցում և կարևորագույն քաղանքների պարզաբանում:

12. Յեթե դանիում ես այլ աղբությունների տերիտորիալում, պարզաբանիր մարտիկներին տեղական բնակչության սովորությունները և այն, թե ինչպես պետք է վերաբերվել նրանց հետ:

ԱՌՈՂՋՈՒԹՅՈՒՆ

1. Սովորեցրու մարտիկներին ձիշտ չնչել:

Ներշնչել քրով,

Ալտաշնչել բերանով:

Վարժեցրու նրանց կանոնափոր շնչառության 2-3 քայլ՝ ներշնչում, 2-3 քայլ արտաշնչում:

2. Շուգ յեղանակին վեր քաշիր թեևոցները և արձակիր վզնոցը (վարանիկը):

3. Շուգ յեղանակին դլխարկները հանելու թույլ տուր միայն սովեթում, վորպեսզի արևահարության դեպք չլինի:

4. Յերեկութում արևի տակ թույլ մի տուր հանել չապիկները, վորովհետև լեռների նոսր մթնոլորտում ուժեղ են արևի ուլորա-մանիչակազույն ճառագայթները, վորոնք ալրում են մաշկը:

5. Հրամայիր մարտիկներին հաճախ լվանալ վտքերը,

փաթաթանները: Դրան հետևիւր առանձնապէս մեծ ուշադրութեամբ:

6. Զուր խմել թուլատրելու միայն մեծ դադարքում մինչ այդ թուլ տուր միայն ողողել բերանները:

Հավելում № 6

ՀՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հարձակողական մարտում դասակի կուսկարմակերպչի աշխատանքի համար

Յերքում և հարձակման ժամանակ պետք է ամեն կերպ աջակցել:

- ա) յերթի ու հարձակման կարգապահութեանը:
- բ) ձիերի կազմի ու նյութական մասի պահպանմանը:
- գ) կռիւում յետ մնալու ու վտարները հարելու դեմ:
- դ) ստաշած վերաբերմունք ցույց տալու կարմիր բանակայիններին դժգոհութեանը:

ե) քաղաքավարի վերաբերմունք բնակչութեան հետ:

զ) պահպանելու ռազմական դադարները և

ը) պահպանելու մարտիկների առույգ տրամադրութեանը կատակներով ու պատմվածքներով:

Հարձակման պրոցեսում կրակային դիրքերը փոխելիս հարկավոր է հասնել նրան, վոր բոլոր մարտիկները հասկանան տակտիկական պարագան և ուշադիր վերաբերմունք ցույց տան դեպի տակտիկական պարագաների ամբողջ ընթացքը:

Կուսակցականներից ու կոմյերիտականներից պահանջել

ա) ազդել անհատապէս կատակով ու խրախուսանքով աշխատելու ու զանցառու կարմիր բանակայինների վրա, վորոնք սառն են դեպի ուսուցումը:

բ) մասսայականացնել մարտիկների ճարտարամտութեան, նախաձեռնութեան և հնարավորութեան դեպքերը:

գ) ցույց տալ մարտիկներին լրջութեան որինակ ուսուց-

ման վազկազդի, քողարկման, նշանառութեան և ծածուկ մոտենալու ժամանակ:

դ) դատապարտել ցանքերի սրբոման, բանջարանոցներն ու այգիները մոտենալու դեպքերը:

ե) հոգնաածութեան ժամանակ հիշեցնել կարմիր բանակայիններին այն խնդիրների մասին, վոր դրվում են նրանց առաջ, դաստիարակելով կարմիր բանակայիններին քաղաքացիական պատերազմի հերոսութեան ու քաջութեան փառահեղ արագիցիաներով:

զ) մշակել կուսակցականների ու կոմյերիտականների մեջ՝ 1) խնդիր պարզաբանելու, 2) թերթ կարդալու, 3) մարտիկների տրամադրութեանները հայտարարելու սովորներ:

Կարգաւ և պարզաբանել կարմիր բանակայիններին փոքր դադարներում:

1. Համկոմկուսի (բ) Կենտկոմի վորոշումը 1931—32 թ. հաջածութեան կազմակերպելու մասին («Ձարյա Վաստիկա» հուլիսի 18-ից և «Պրավդա» հուլիսի 16-ից):

2. Ընկեր Անդրեյեվի՝ Համկոմկուսի (բ) ԿՎՀ 3-րդ պրենումում արած դեկուցման առաջին մասը («Պրավդա» 1931 թվի հուլիսի 18-ից):

Վաշտի քաղմասի ոգնական՝ ՄՈՒՅԻՆ

Հավելում № 7

ԲԱՂԱԵԿԻ ՀՈՒՇԱԳԻՐ ՎԱՇՏԻ ԼԵՌՆԱՅԻՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ

ԲԱՂԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

ՎԱՇՏԻ ԼԵՌՆԱՅԻՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԳԱՂԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ

1. Ռազմական դործողութեանները լեռներում քաղաքապատանքին ստաշարում են հետևյալ առանձնահատկութեանները:

ա) Ձորամասերն ու ստորաբաժանումները լեռներում

հաճախ գործում են բաժան-բաժան մեծ տեղամասերում, իրարից բաժանված բարձր լեռներով ու խոր ճորերով: Այդ հանգամանքը դժվարացնում է կապը ստորաբաժանում: Դեռ միջև և պահանջում է ինքնուրույնություն նրանց աշխատանքում: Այստեղից պետք է յեզրակացնել այն, վոր անհրաժեշտ է կազմակերպել կապը, դաստիարակել բարձր նախաձեռնությունը բոլոր պետերի ու կուսքաղապարատի կողմից, առաջին հերթին կրտսեր հրամատարի, դասակի հրամատարի, կուսկազմակերպիչների բարձր նախաձեռնության պատիարակությունը, կիրառել քաղաշխատանքի ավելի ձևեր:

բ) Գործողությունները լեռներում ավելի քան հապաված մեծ դժվարությունների հետ, քան հարթավայրերում. յերկարատև և զիջ վերելքներ ու վարելքներ, ճանապարհների անկանոնություն, կերակուրը տեղ հասցնելու դժվարություններ, (յերբեմն անհրաժեշտ է լինում մարտիկների ուժերը գործադրել գրաստներին ոգնելու համար), կլիմայական պայմաններ և այլն: Այս բոլոր մոմենտները յերբեմն առաջ են բերում կարուկ փոփոխություններ մարտիկներին տրամադրությունների մեջ և պահանջում են վաշտի կուս. քաղապարատից հատուկ ուշադրություն դարձնել մարտիկների ղեմացկունության, վճռականության դաստիարակություն վրա և կուսակցականների ու կոմյերիտականների առաջատար որինակելիության վրա:

գ) Լեռներում մարտական գործողությունների բնույթը չափազանց բարդ է: Յերբեմն մարտի պարագան պարզ չի լինում: Մարտի ընթացքում հաճախ անսպասելի բաներ են պատահում՝ կարուկ կերպով փոխելով մարտի պատկերը: Այդ պատճառով պահանջվում է զարգացնել պետկազմի նախաձեռնությունը և մանավանդ կրտսեր պետկազմի նախաձեռնությունը, մշտապես իրազեկ պահել մարտիկներին տակտիկական պարագայի մասին, վոր մարտիկները վորոշակիորեն հասկանան ջոկի խնդիրները, զարգացնել մարտիկ-

ների գործողությունների մեջ կայունություն ու վճռակաշունք:

2. Այս բոլորը պահանջում են անմիջապես լարված աշխատանք մարտիկների հետ, ամբողջ աշխատանքը անմիջապես փոխադրել վաշտն ու ջոկը:

Իսկ այստեղից պետք է յեզրակացնել այն, վոր հատուկ ուշադրություն պետք է դարձնել դասակի ու ջոկի ստորին տակտիկի աշխատանքի համար պատրաստության վրա: Լեռնային պայմաններում դասակն ու ջոկը ավելի հաճախ, քան հարթավայրի պայմաններում կարող են գործել վաշտի կուս. քաղապարատի ազդեցությունից դուրս (ջոկերի մեծ ձգվածությունը շտրհիվ տեղանքի ունեցիկ), հաճախ իրենց հույսը իրենց ուժերի վրա կարող են դնել և այդ առանձնապես կարուկ խնդիր է դնում պատրաստել դասակի ու ջոկի աշխատողներին ինքնուրույն աշխատանք տանելու համար:

ՔԱՂԱՅԻ ԴԵԿԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԴԱՍԱԿԻ ՀՐԱՄԱՏԱՐՆԵՐԻ, ԴԱՍԱԿԻ ԿՈՒՍԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՋՆԵՐԻ, ԽՄԲԱԳՐԻ, ԿՈՍՅԵՐԻՏՄԻՈՒԹՅԱՆ ԲԶԻՋԻ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԻ ՅԵՎ ՀԱՄԿ (Բ) ԲԶԻՋԻ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԻ ՎՐԱ:

ՊԱՐԱՊՄՈՒՆԻՏ ԱՌԱՋ

3. Յուցումներ ստանալով առաջիկա պարագմունքների մասին, ծանոթացնել Համ. Կ (բ) Կ բջիջի քարտուղարին, ԼԿՅԵՄ բջիջի քարտուղարին և խմբագրին պարագմունքի խնդիրներին մասին, այն է՝ թեմայի, տակտիկական պարագայի, ուսուցման նպատակի, զինթղթակիցներին առաջադրած քաղաշխատանքի խնդիրներին մասին:

4. Բջիջի քարտուղարի և խմբագրի հետ միասին կազմել վաշտի պարագմունքի քաղապահովման ծրագիրը:

5. Այստեղ պետք է իր ցուցումները տա Համ. Կ (բ) Կ բջիջի քարտուղարին և խմբագրին նախապատրաստական աշխատանք ծավալելու մասին: Յուցում տա քարտուղարին դա-

սակային կազմակերպիչների հրահանգման մասին. խմբագրին՝ զինթոփակիցների պատրաստության և թերթի հիմնական բովանդակություն բնույթի մասին: Յեթե պատրաստության համար ժամանակը քիչ է և բլիթի քարտուղարը զբաղված է իր պաշտոնի վերաբերյալ գործերով, այն ժամանակ դասակարգային կուսկազմակերպիչների հրահանգումը քաղվեկն ինքն և անցկացնում:

6. Վաչտի հրամատարի կողմից դասակի հրամատարներին պարապմունքի խնդիրները բացատրելու ժամանակ վերջիններս հաղորդելը՝ քաղապոհովման ընդհանուր խնդիրները, պարապմունքի լողունները, նրանց դասակների քաղաքական-բարոյական դրուժյան վերաբերյալ փաստերը, վորոնց նկատմամբ անմիջապես պետք է վերաբերմունք ցույց տալ, դասակների հրամատարների քաղաքատանքի մի շարք միջոցառումները (նրանց գրույցները մարտիկների հետ, թերթերի ընթերցում, դասակի հրամատարի մասնակցութունը զինթոփակցական աշխատանքի մեջ և այլն):

7. Գլխավոր ուղադրութունը պետք է կենտրոնացնել բլիթին ոգնելու վրա, հատկապես քարտուղարին և դասակային կուսկազմակերպիչներին ոգնելու վրա, վորպեսզի նրանք լիովին ընդգրկեն յուրաքանչյուր կոմունիստի մասնակցական աշխատանքի բեռնվածութունը (նադրուղկա): Իստակի կազմակերպիչը իր բլոկնոտի մեջ պետք է դրած ունենա այն առաջադրութունների սմփոփումները, վորոնք տրվում են կուսակցականներին:

ՊԱՐԱՊՄՈՒՆԻԲԻ ԸՆԹԱՅՔՈՒՄ

8. Ստացված տակտիկական խնդրից արդեն տեղում կարող են առաջ դալ քաղաշխատանքի նոր խնդիրներ, վորոնք նախատեսված չեն լինի նախորդ: Նրանց մասին ուղղակի հենց այդտեղ հաղորդելը դասակի հրամատարներին (չըջալիտության - օեկոգնոսցիրովկայի ժամանակ), Համ.կ(բ)կ և ԼԿՅԵՄ բլիթների քարտուղարներին (յերբ վերադառնում ես փաշտի յերման գրության տեղը):

9. Պարապմունքի ընթացքում ստուգելը բլիթի քարտուղարի, դասակների հրամատարների և դասակային կուսկազմակերպիչների քաղապոհովման պլանի կատարումը. նրանց օթանդակութուն ցույց տուր, յեթե նրանք աշխատանքի մեջ զգվարությունների յեն հանդիպում. լրացուցիչ ցուցումներ տուր տակտիկական պարապայի և քաղաքական - բարոյական դրության փոփոխություններին վերաբերմունք ցույց տալուն: Դրա համար օգտագործիր լրատարներին, շանը և աշխատողների հետ անձնական շփումը:

ՄԱՍՍԱՅԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՄԱՍԻՆ

10. Վաչտի լեռնային գործողությունների պայմաններում մասնաշաղկան աշխատանքը հարթավայրի պայմաններից ձևով քիչ տարբեր կլինի: Աշխատանքի ծանրության-կենտրոնը յլաշտից (ամբողջությամբ վերցրած) փոխադրվում է խումբակ, առանձին մարտիկը: Այդ պատճառով խմբակային և անհատական աշխատանքին բացառիկ ուղադրութուն պետք է հատկացնել:

11. Իսկ աշխատանքի ինչպիսի՞ ձևեր պետք է կիրառել. ա) գրույցներ մարտիկներին խմբակի, ջոկի հետ.

բ) թերթերի և բրոշյուրների ընթերցում (առանձնապես դեղարվեստական բրոշյուրներ քաղաքացիական պատերազմի մասին հիշողություններով): Այդ ընթերցանություններն անցկացնել պարապմունքների ընդմիջումներին, մինչև մարտի սկիզբը, յերթի ժամանակ, առանձնապես յերթի սկզբում քանի զեռ մարտիկները չեն հոգնել:

գ) Հրամատարների հիշողություններ լեռնային գործողությունների հետևանքների մասին.

դ) մրցություններ և վիկտորինաներ.

ե) կատակներ, յերկիծաբանական պատմվածքների ընթերցումներ, հանելուկներ, բեմադրություններ, թուղիկներ: Այս ձևերն առանձնապես պետք է յերթում կիրառել զգվարին վերելքների մոմենտին, յերբ պահանջվում է վոգեվորել հոգնած մարտիկներին.

դ) լողունգ—վիմպերներ (թղթի վրա դրած լողունգ, փոխանցվում է զորասյունին և կարգում են մարտիկները)։ Լողունգներ կախել ծառերից, ժայռերից, ամրացնել քարերին կածանի լայն տեղում)։

է) ջուկից ջուկ անցնող տեղեկություններ ձակատից։

ը) «բանավոր թերթ»։ Կարմիր բանակային մշակված հոդվածները կարդում են բարձրաձայն։ Թերթի ալյուխի տեսակը հնարավոր է նաև նեղ կածանով անցնելիս։ Հոդվածը ձեռքից ձեռք է անցնում և բարձրաձայն կարդում են։

թ) հայտարարել բանավոր լողունգներ։ Քաղղեկը կազմակերպում է լողունգները և հանձնում պետկազմին, վորն անձամբ, բարձրաձայն կարդում է։

12. Մասսայական աշխատանքի բովանդակությունը նույնն է, ինչ վորոշված է ԲՆԻՑների քարտուղարների համաբանակային 3-րդ խորհրդակցության բանաձևերում։ Լեռնային պայմաններում կան միայն հետևյալ առանձնահատկությունները։

ա) բացատրել մարտիկներին լեռներում դործողությունների առանձնահատկությունները մարտի տարբեր պայմաններում («ինչպես է պաշտպանվում լեռնանցը», «ինչպես է կուտակվում յերթը լեռներում», «գլխամարտը լեռներում» և այլն)։

բ) ինչպես պահպանել մարտիկի ուժերն ու առողջությունը լեռներում։ սարը բարձրանալու կանոնները, յերթի կարգապահությունը և այլն)։

գ) ինչպես է դործում տեխնիկան լեռներում (ալիս-ցիան, տանկերը և մյուսները)։

դ) ռայոնի սոցիալ-տնտեսական դրությունը, լեռնցիների կենցաղը, ցարական քաղաքականությունը ազդեցությունները անցյալում։

ե) լեռներում հնարավոր են թերթ ստանալու ընդմիջումները, վորոնք յերբեմն մի քանի ընկերների այն համոզմանն են բերում, վոր «յերթե նոր թերթեր չկան, չի կարելի

քաղաքիտացիա տանել»։ Պետք է կարողանալ քաղ ազիտացիան անընդհատ տանել։ Յերթ յերկար ժամանակ նոր թերթեր չկան, այն ժամանակ մասսայական աշխատանքի համար շատ նյութ կտան մարտիկներին քաղաքական տրամադրությունները, տնից ստացված նամակների շուրջը դրույցը, կուսակցության խնդիրները տվյալ ետապում (կուլեկտիվացում, բերքահավաք, պայքար բամբակի համար, ամխի, մետաղի համար, Միություն պաշտպանունակության ամրացում և այլն)։

13. Առանձին ուշադրություն պետք է նվիրել դրատավարների աշխատանքին։ հաճախ նրանց պետք է հրահանգել, թե ինչպես պետք է վարել ձիուն՝ հալի առնելով առաջիկա ճանապարհի բնույթը, նրանց մեջ ծավալել անհատական սոցմրցակցությունը, աչքի ընկնողներին խրախուսել (այս առանձնապես չպետք է մոռանալ), կարճատև դրույցներ կազմակերպել նրանց հետ, թե ինչպես պետք է նրանք դրատներին առաջնորդեն այս կամ այն պարապմունքի ժամանակ։

14. Մշտապես մարտիկներին պահել պաքադայի մասին խոշոր նշանակություն ունի, վորովհետև դրամայից կտրված լինելով, մարտիկները պետք է իմանան անմիջապես իրենց խնդիրը, այլ և հարևանի խնդիրը։ Մարտիկները պետք է իմանան տեղեկությունները նաև հակառակորդի մասին։ հակառակ դեպքում կարող է ավելորդ ջանքեր ծախսվել առաջ բերել։

ՂԵՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

15. Քաղղեկը պետք է այնպես անի, վոր խմբակային և անհատական աշխատանքով դրադվող ընկերները նախորդ անձամբ մշակեն նյութերը։

16. Քաղղեկն իր աչքի տակ պետք է առնի դասակային գրատարի աշխատանքը, կատարել տալով նրան ակտիվ աշխատանք։

17. Չսահմանափակվելով նախապատրաստական չրջանի հրահանգումով, քաղղեկը պետք է սուզվի մատախական աշխատանքը պարապմունքի պրոցեսում:

18. Քաղղեկը պարբերաբար պետք է հավաքի հրահանգելու համար վաշտի զվարճախոսներին՝ նրանց հավաքելով կամ դասակ առ դասակ կամ վաշտի մասշտաբով:

19. Առաջադրություններ տալ վաշտի պետկազմին իր ստորաբաժանման քաղախատանքի մասին և այնպիսի դրու-թյուն ստեղծել, վոր պետկազմը վոչ միայն պատասխանա-տու լինի մասսայական աշխատանքի համար, այլև պետ-կազմին ինքն անմիջապես մասնակցի այդ աշխատանքին:

20. Մասսայական աշխատանքի կուսբջիճներին կից սեկ-տորներին առկայության դեպքում սեկտորներին անդամներին հանձնարարել կատարման ստուգումը:

ՎԱՇՏԱՅԻՆ ՅԵՎ ԴԱՍԱԿԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ՄԱՍԻՆ

21. Լեռներում վաշտային և դասակային մամուլը ծա-ռայում է վորպես քաղախատանքի համար չափազանց մեծ եֆֆեկտավոր գործիք, քան թե հարթավայրում: Այդ պատ-ճառով ձգտիր սխտեմատիկ լույս ընծայել վաշտում թերթեր ու բյուլետեններ, ուղադրություն դարձնելով նրանց վորակի վրա:

22. Վորպես վաշտային մամուլի սխտեմ առաջարկվում է հետևյալը.

ա) վաշտային բազմատիրաժ 5 օրինակ. բ) դասակային բյուլետեն:

23. Վաշտային մամուլի բովանդակության մեջ պետք է նախատեսել հետևյալ հարցերը. ընդհանուր-քաղաքական լոզունգ, փոքրիկ մի քանի տողանոց առաջնորդող, վորը մոբիլիզացիայի յե ցենթրալում մարտիկներին՝ կատարելու պարապմունքի խնդիրները և համախմբելու նրանց ընդհա-նուր քաղաքական լոզունգի շուրջը, զինթղթակիցների հոգ-վածներ դասակի ու վաշտի սեռուցման և կենցաղի մասին:

24. Զինթղթակիցներին անպայման պետք է անհատա-կան առաջադրություններ տալ. օրինակ՝ ընկ. Ա. դրել 1-ին ջոկի հետախուզությունում ունեցած աշխատանքի մասին. ընկ. Պ. քողարկման մասին և այլն: Որահանգիտաներում հանձնարարվում է 40—50 լուպեյի ընթացքում զինթղթա-կիցների հետ պարապմունք անցկացնել ուղմա-քաղաքակա-ն վարժությունների մեթոդի վերաբերյալ թուղցիկներ կազմե-լով զինթղթակցական աշխատանքի մասին:

25. Քաղղեկի ոգնությունը մամուլի գործը կազմակեր-պելու մեջ պետք է արտահայտվի խմբագիրներին մանրա-մասն հրահանգելու մեջ (դասակային և վաշտային խմբա-գիրներին), նրանց լոզունգներ ու առաջնորդողներ տալու մեջ (այդ բանի մեջ դրավել բջիճի քարտուղարին, վաշտի հրամատարին, դասակային կուսկազմակերպչին, դասակների հրամատարներին), պետք է արտահայտվի թերթերը լույս ընծայելու ընթացքն ստուգելու մեջ, այդ թերթերը լույս ընծայելուն ոգնություն ցույց տալու մեջ (յեթե խանդարող հանգամանք կա):

26. Խնամքով պետք է կազմակերպել զինթղթակիցներին կապը խմբագիրներին հետ: Դրա համար ոգտագործել խմբա-յին կապը (վոչ մասնադիտական, այլ հարակից): Դասակ-ները չրջելու ժամանակ քաղղեկը պետք է հիշեցնի զինթղթա-կիցներին նրանց աշխատանքի մասին (ընդմիջումներին, մինչև մարտի սկիզբը):

ԿՐՏՍԵՐ ՀՐԱՄԱՋՄԻ ՀԵՏ ՏԱՐՎՈՂ ԱՇԽԱՏԱՆԲԸ

27. Վերում մենք հիշատակեցինք, թե ինչու առանձնա-պես լեռներում կարևոր է աշխատանքի ջոկում: Այդ իրեն հերթին պահանջում է կրտսեր հրամատարի համապատաս-խան պատրաստություն՝ ջոկի քաղախատանքի մեջ նրա ու-նեցած ախտի մասնակցության պատասխանատու խնդրի նկատմամբ:

28. Պարապմունքի սկզբին (յեթե ժամանակը թույլ է տալիս) պետք է հավաքել կրտսեր հրամկազմին և քաղա- խատանքի վերաբերյալ առաջադրություններ տալ զբառն : Կարելի չէ նույնպես (յեթե դրա համար ժամանակը քիչ է) այդ առաջադրությունները տալու պարտականությունը պնել դասակների վրա՝ դասակի հրամատարի և դասակազմին կուսակազմակերպչի վրա :

29. Ինչպիսի առաջադրություններ է հանձնարարվում տալ կրտսեր հրամատարին :

ա) զրույց անցկացնել մարտիկների հետ պարապմունքի խնդիրների շուրջը .

բ) բացատրել մարտական կանոնադրքի պարապմունքի թեմայի համեմատ §§-ը .

գ) անցկացնել թերթերի ու գրքերի ընթերցում .

դ) կնքել սոցմրցկացության պայմանագրեր .

ե) հոգվածներ գրել թերթի մեջ ջոկի գործողություն- ների մասին ,

զ) կազմակերպել ջոկում դասակային թերթի մշակումը ,

է) մրցություններ անցկացնել հեռավորությունները լա- վադույն չափելու համար , անհատական խրամատներ փո- բելու , քողարկման , խնդիրներն իմանալու համար և այլն :

30. Պարապմունքի պրոցեսում կրտսեր հրամատարի կա- րևորադույն խնդիրն է իրազեկ պահել մարտիկներին պա- րապմունքների ընթացքի մասին , այնպես անել , վոր մար- տիկները հասկանան մարտի ընթացքը : Այս աշխատանքը պետք է ապահովի քաղդեկը՝

ա) կրտսեր հրամատարին այդ աշխատանքի վերաբեր- յալ առաջադրություններ տալով .

բ) ստուգելով այդ աշխատանքի վերաբերյալ տրված առաջադրությունների կատարումը .

գ) կազմակերպել կրտսեր հրամատարին իրազեկ պահե- լու գործը դասակների հրամատարների կողմից .

դ) նախքան պարապմունքը մանրամասն բացատրելով կրտսեր հրամատարին առաջիկա պարապմունքի , նրա շրջան- ների (ետապնելի) առանձնահատկությունները :

31. Վաչտի կազմից ջոկեր կնշանակվեն հետախուզու- թյան համար , պահպանության համար և այլն :

Այդ առանձին գործող ջոկերի քաղաքական ապահովման համար հարկավոր է՝

ա) կոնկրետ ցուցումներ տալ կրտսեր հրամատարին քաղաշխատանքի վերաբերյալ .

բ) նրա հետ միասին կազմել ջոկի ամբողջ քաղաշա- փանքի ամփոփումը .

գ) առանձին հրահանգել ջոկի կուսակցականներին ու կոմյերիտականներին .

դ) առաջադրություն տալ կրտսեր հրամատարին ուղար- կելու տոմսեր ջոկի քաղաքական - բարոյական դրության մասին գրված :

32. Ջոկի հրամատարից պետք է պահանջել վոչ միայն իր ջոկում քաղաշխատանքի անցկացումը , այլև տալ նրան կոնկրետ ցուցումներ այնպիսի հարցերի վերաբերյալ , վոր- պիսի հարցերով ջոկի հրամատարը պետք է զբաղվի ինքնա- լաառաքանությամբ :

ՔԱՂԱՅԿԻ ՏԵՂԸ

33. Լեռնային կաժանով յերթի ժամանակ , քաղդեկը յերթն սկսելիս պետք է գտնվի վաչտի սյունի գլխում , և այնուհետև ոգտվելով դադարեցնելից , անցնում է հետևյալ գառակները մինչև զորասյունի տուտը հասնելով : Դժվարին վերելքների ժամանակ բաց թողնելով իր մոտից զորասյունը , վոգեւորում է մարտիկներին լողունգներով , կատակներով , կանչերով :

34. Մարտի ժամանակ (պաշտպանություն , հարձակում , հետախուզություն և այլն) լինել հրամատարական կետում վաչտի հրատամարի հետ և չկորցնել կապը նրա հետ (քա- ռա

տար, շուն), ժամանակ առ ժամանակ անցնել դասակները, այն դասակները, վորտեղ կամ քաղաքական — բարոյակա՞ն դրութիւնը անբավարար ամուր ե, կամ ավելի դժվար խընդիւր ե տրված (որինակ՝ դասակը հարձակում ե դործում դեպի սարը վերելքի համար դժվարին ուղղութիւնով) :

ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ՎԱՇՏԻՆ ՏՐՎԱԾ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՍՏՈՐԱԲԱԺԱՄԱՆ ՀԵՏ

35. Յեթե վաշտին տրվում ե կապավորներ, քիմիկներ կամ սապյորներ, նրանց վաշտը գալուց հետո պետք ե իմանալ նրանց կուսակցական և կոմյերիտական կադմի մասին, և թե ինչպիսի առաջադրութիւններ են տրված բլիժի, դասակի հրամատարի կողմից քաղաշխատանքի վերաբերյալ :

36. Հաշիի առնելով այն առաջադրութիւնները, վորոնք արդեն տրված են նրանց, վաշտի քաղղեկը պետք ե այդ առաջադրութիւնները մտցնի իր վաշտային աշխատանքի սխեմի մեջ, տալով լոգունդներ, լրացուցիչ ցուցումներ պարապմունքի խնդրի բացատրութիւն մասին և այլն :

ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ ՎԱՇՏՈՒՄ

37. Քաղղեկը միշտ պետք ե իրադեկ լինի վաշտի թորը տրամադրութիւններին : Դրա համար պետք ե տեղեկատվութիւնը կադմակերպի ներքեից :

38. Վաշտում հարկավոր ե տեղեկատվութիւն տեղեկութիւն ամուր կադր պատրաստել : Ունենալ յուրաքանչյուր դասակում 1-2 տեղեկատու : Ամեն մի պարապմունքի ժամանակ կոնկերտ հարցեր առաջադրել նրանց ուսումնասիրութիւն համար, սակայն մի մոռանալ, վոր հիմնականում տեղեկութիւնները գու առանում ես պետեղադմից :

39. Ինչպես ստանալ քաղաքական — բարոյական դրութիւն մասին տեղեկութիւնները : Պարապմունքի ժամանակ դասակային կուսկադմակերպիչը, տեղեկատուները և դասակի հրամատարները պետք ե քաղղեկին ուղարկեն փոքրիկ տոմսեր մարտիկներին տրամադրութիւններին, աշխատանքի

քի մասին : Այդ բանի համար պետք ե ոգտադործել խմբային կապը : Դասակները հաճախելու ժամանակ քաղղեկը պետք ե ղրուցի պատակի հրատարակի, կրտսեր հրամատարներին, կուսակցականներին, կոմյերիտականներին և հինց մարտիկներին հետ :

40. Ռազմկամի հետ լեւներում կապի պահպանումը վրժվար ե : Ասկայն, չնայած դրան, պետք ե ուժեղացնել ուղղակի տեղեկութիւններ տալը վաշտի ղրութիւն մասին : Դրա համար պետք ե ոգտադործել հեռախօսը, լրատարներին, շներին և անձնական կապը ուղղակի հետ :

ԱՇԽԱՏԱՆԻ ՊԼԱՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

41. Վոչ մի պարապմունք չպետք ե սնցնել ստանց վորտեղի կոնկերտ պլանի, առանց վաշտի աշխատանքների ցուցակի պարապմունքի քաղապահովման վերաբերյալ :

42. Պլանը — ցուցակը կազմում ե քաղղեկը Համկ(բ) և ԼԿՅԵՄ բջիջների քարտուղարների և վաշտային խմբադրի հետ միասին : Պլանը կազմվում ե ուղղակի առաջադրած աշխատանքի խնդիրների հիման վրա, վաշտի հրամատարի պատկերի ու վաշտի քաղաքական — բարոյական ղրութիւն կան պլաններ (իւր աշխատանքի ցանկը բլոկնոտում դրած), այն ե՝ դասակի հրամատարի, դասակային կուսկադմակերպչի և Համկ(բ) և ԼԿՅԵՄ բջիջների քարտուղարների անձնական պլաններ :

43. Վաշտի պլանը պետք ե կառուցել հետևյալ սքեմամայով. պարապմունքին պատրաստվելը, պարապմունքի ժամանակ աշխատանք նրա շրջանների (ետապների) համեմատ, հանրադրամարի բերելը : Պլանը պետք ե պատասխանի հետևյալ հարցերին՝ յե՞րբ, ո՞վ և ինչպիսի՞ աշխատանք ե տանում :

Լեռնային պարապմունքների բաղադրադրաման տիպիկ պլաններ

Զնայած ամբողջ մի շարք խոշոր թիրուխյուններին, այդ պարամունքները ալպես թե՛ այնպես հետաքրքիր են, վերջով հետև իրանք ցույց են տալիս թե՛ ինչ հարցերի վրա յե՛ քաղղեկը կենտրոնացրել էր ու շարունակությունը լեռնային տեղեկություն պարապմունքների ժամանակ:

ՎԱՇՏԻ ՔԱՂՂԵԿԻ ՊԼԱՆԸ ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՅԵՐԹԻ ՔԱՂԱՊԱՆՈՒՄԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՑԱԼ 15/7 31 Թ.

ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆ

1. Ցուցումներ 3 դասակի հրամատարին ջուր խմելու կարգապահությունը, յերթի կարգապահությունը, ուժերի խնայողությունը պահպանելու մասին:

2. Ցուցումներ հետախուզության գնացող 2 դասակի հրամատարին: Հարցերը նույնն են, ինչպիսի 3 դասակի համար, պլյուս քաղհետախուզությունը՝ ա) խ. և Ա. բնակավայրերի սցենարական դեմքը, բ) բնակիչների վերաբերմունքը կարմիր բանակայիններին և նրանց տրամադրությունը:

3. Ցույց տալ սոցմրցակցություն ու յեկաները համաձայն դեղի ուղղվածի ցուցումների:

4. Համգ(բ)կ ըջըջի թուղիկ ժողով հետևյալ դրույթով՝ ա) հասնել մինչև խ. նվազագույն ուժերի ծախսումով. բ) ջուր խմելու կարգապահություն (համաձայնակի հետաքրքրություն). գ) ձիական կազմի պահպանումը:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ՅԵՐԹՈՒՄ

1. Գրաստների հարգարման ճշտությունը պնդություն:

2. Այստեղի խնդիրների դիտությունը ստուգում (վաշտի հրամատարը և յես առաջին դադարը):

3. Յերրորդ դադարում ստուգում եմ կրտսեր հրամա-

տարների աշխատանքները՝ յուրաքանչյուր ջրմանի (ետապի) խնդիրները մարտիկներին բացատրելու հարցերով:

8/7 «Պրավդայի» առաջորդողի մշակումը դասակներով, հերթով (դասակային ընթերցողներ):

5. Ա. գլուղում ստուգել գրաստների անվասությունը, ձիական կազմի դրությունը, ջրամանների ջուրը:

3-րդ վաշտի քաղղեկ ՆԵՊԱՏԵԴԻՄՅԵՎ

ՄԱՐՏԿՈՑԻ ՔԱՂԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՊԼԱՆԸ ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ՅԵՐԹԻ ԺԱՄԱՆԱԿ 20/7 31 Թ.

Ոգտադործել լեռներում ցերեկվա յերթերի փորձը: Պետք է մորիլիցացիայի յնթարկել կուս. կոմյերիտական կազմակերպություններին որինակելի կերպով գիշերային յերթի անցկացնելու համար:

Լոգումգները. «Ապացուցենք ՀՈԻՆ, վոր մենք կկատարենք գիշերային յերթը և ընդունակ կլինենք դրոշն ստանալու»:

Ստուգել գրաստները, վորպեսզի գիշերը նորից բարձրու կարիք չլինի:

Հարդարել բոլոր ղինասարքն ու վոտնամանները: Վոշ մի քան չթողնել ժողովրդական գուլքից: Իմանալ և ճշտորեն պահպանել շարժման կարգը, պահպանել զորասյունում հետակայությունը, պատահարների մասին անմիջապես իմաց տալ զորասյունի գծով:

Պահպանել յերթի կարգապահությունը, վորպեսզի ադմուկ չլինի, չծխեն և փոքր դադարներում վոշ վոք չընի, մանավանդ գրաստափորները: Դադարներում դարափույթի մոտ հատուկ ուշադրություն ունենալ:

Պատահարի դեպքում ադմուկ ու ադադակ չբարձրացնել, իսկ դասակի հրամատարները նշանակում են վորոշ ջոկեր:

Ընկերական ոգնություն յես մնացող կարմիր բանակայիններին:

Պահպանել յերթային կարգապահութիւնը:

Սոցմըցակցութիւն կնքել կոնկրետ հարցերի վերաբեր-
յալ:

ՍՈՑՄՐՏԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՈՔՑԵԿՏՆԵՐԸ՝

1) Վոչ մի ձի չպետք է վնասվի:

2) Սեփական իրերի և գույքի վոչ մի կորուստ:

3) Չքնել դադարքում:

4) Փոխադարձ ոգնութիւն յետ մնացող ընկերներին:

5) Զուր խմելու կարգապահութիւն:

6) Սոցմըցակցութեան հանրագումարները՝ անհատա-
յրանները հանրագումարում են ջոկի հրամատարները, ջո-
կերինը—դատակի հրամատարները և դատակներինը—մարտ-
կոցի հրամատարն ու քաղղեկը:

Մարտկոցի քաղղեկ՝ ԲԱԼԱՎԱԴԶԵ

ԱՆՈՒՄԲԻ ՊԼԱՆ—ՑՈՒՑԱԿԸ ԼՆՈՆԵՐՈՒՄ ՏԵՐԿՈՐՑԱ
ԿԱՆԳԱՌՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

1. Առավոտվանից ծավալել գրադարանի աշխատանքը:

2. Վաշտերին բաժանել հուշատետրեր լեռնային յերթի
համար:

3. Հաստատել ռադիո—կայանը տեղեկութիւններ ստանա-
լու համար:

4. 16.00—ից լողում կազմակերպել բնակչութեան հետ
հետեյալ հարցերի շուրջը.

ա) համառոտ տեղեկութիւն միջազգային և ներքին
գրութեան մասին և ինչու յենք մենք յեկել.

բ) տիկնիկների թատրոնով արտահայտել միջազգային
գրութիւնը, յերրորդ գնական տարին.

գ) Զուռնաչիների և դհոլչիների յելուլթ.

դ) լողունդների բաժանում ազգային լեզվով:

Յերեկոյան 20.00—ից ցույց տալ կինո նկար «Իմ վորդին»
Ժուրնալ № 1 (Կ. Յե. Վորոշիլովի 50-ամյակը):

23.00—ից կանոնավորել ռադիո ընդունումը և բաց թող-
նել տեղեկութիւններ: Վաշտերին բաժանել ստացված թեր-
թերը:

1. Առավոտյան փակցնել լողունդներ յերեք լեզվով հրա-
ձգութեան մասին:

2. 17.00—ից կազմակերպել ռադիո—կանչ վաշտերի միջև
հրաձգութեան և հրաձգութեան շուրջը սոցմըցակցութեան
հանրագումարների մասին:

3. Փոքր բացութեայում (բիվակում) ցույց տալ կինո-
նկար, նույնը, ինչպիսի 17/7 մեծ բացութեայում:

4. 19.00—ից կազմակերպել մեծ դադարքում ինքնագոր-
ծունեյութեան յերեկո հետեյալ հարցերի շուրջը.

ա) մեր նվաճումները պարտաւորութիւն ժամանակ—կոմի-
տարի ինֆորմացիան 20 ըռպէ:

բ) Գեղարվեստական մաս - ուսուցման հանրագումար-
ներ. Թերություններ և նվաճումներ.

դ) գեղարվեստական պատմվածքներ ՀԿՀԱԲ կյանքից.

է) գարմոնիստների և պարողների յերևյթ.

5. Պատրաստել 19/7 պարմամուկների ուսյունի սքիման:

6. 23.00-ից ռադիո-տեղեկությունների ընդունում:

Ստորագրի պետ ՖԻՐՍՈՎ.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0937239

4460 409. (23/511)

1 932p - 271

1

3307

ПАНКРАТОВ,]

**ОСОБЕННОСТИ ПОЛИТРАБОТЫ
В ГОРНЫХ УСЛОВИЯХ**

Госиздат "ССР" Армении
Эривань—1932